

**İDARİ YARGILAMA USULÜNDE DAVANIN İHBARI:
DANIŞTAY, ANAYASA MAHKEMESİ VE AİHM İÇTİHATLARI
IŞIĞINDA BİR İNCELEME**

**THIRD-PARTY NOTICE IN ADMINISTRATIVE JUDICIAL
PROCEDURE: A CASE-LAW ANALYSIS OF THE COUNCIL OF STATE,
THE CONSTITUTIONAL COURT AND THE ECtHR**

Prof. Dr. Selami DEMİRKOL*

Büşra AVCİ**

ÖZ

2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 31. maddesi uyarınca; davanın ihbarı konusunda taraflardan birinin talebi olmasa bile, ihbarın Danıştay, mahkeme veya hâkim tarafından re'sen yapılması gerekmektedir. Nitekim anılan 31. maddenin içeriği mahkemeye erişim hakkını doğrudan ilgilendirmektedir. Vurgulamak isteriz ki, mahkemeye erişim hakkının Anayasa'da veya kanunda düzenlenmiş olması, bu hakkın güvence altına alınması bakımından tek başına yeterli değildir. Ayrıca kişilere

* Onursal Danıştay Üyesi - İstanbul Bilgi Üniversitesi Öğretim Üyesi
selami.demirkol@bilgi.edu.tr, ORCID ID: 0000-0003-0675-7795

** Avukat
busraavci310@gmail.com, ORCID ID: 0009-0001-8467-1551

Prof. Dr. Selami DEMİRKOL
Büşra AVCI

hak arama için fiilen mahkeme önüne gidebilme imkânının tanınmış olması da gerekir. Fakat bu halde dahi mahkemeye erişim hakkının tesis edildiği söylenemez. Başka bir anlatımla, kişilere Anayasa ve kanunla mahkeme önüne fiilen gidebilme imkânının verilmiş olması mahkemeye erişim hakkını tek başına güvence altına almaz. Mahkemeye erişim hakkının yalnızca teorik olarak tanınması yeterli olmayıp, bu hakkın fiilen ve etkili bir şekilde kullanılabilmesi de gereklidir. Bu mesele; Anayasa Mahkemesi, Danıştay ve idare mahkemeleri kararları çerçevesinde değerlendirildiğinde, 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 31. maddesi gereğince, davadan menfaati olan veya haklarına müdahale edilen üçüncü kişilerin davaya katılımının sağlanması gerekirken, uygulamada bu hususun göz ardı edildiği görülmektedir. Bu yükümlülüğün göz ardı edilmesi çeşitli olumsuz sonuçlar doğurmakta, mahkemeye erişim hakkının ihlali sonucunu oluşturmaktadır. Başka bir ifadeyle, İdari Yargılama Usulü Kanunu'nda atıf yöntemi ile açıkça düzenlenmiş olmasına rağmen, davanın ihbar edilmesi hususu idari mahkemeler tarafından çoğu zaman re'sen gözetilmemektedir. Bu durum, davadan doğrudan etkilenecek üçüncü kişilerin dava sürecinden habersiz kalmalarına yol açmaktadır.

Anahtar Kelimeler: İlk İnceleme, İdari Yargılama Usulü, Adil Yargılanma Hakkı, Mahkemeye Erişim Hakkı, Davaya Müdahale

ABSTRACT

Pursuant to Article 31 of the Administrative Procedure Law (Law No. 2577), even if a party does not request notification of the case, the notification must be made ex officio by the Council of State, a court, or the judge. Indeed, the content of Article 31 directly relates to the right of access to a court. It should be emphasized that merely providing for the right of access to a court in the Constitution or in legislation is not sufficient to guarantee this right. Furthermore, individuals must also be given the opportunity to bring their claims before a court. However, even this alone does not fully ensure the right of access to a court. The mere theoretical recognition of this right is not sufficient; it must also be capable of being exercised effectively in practice. An evaluation of the case law of the Constitutional Court, the Council of State, and administrative courts demonstrates that, although Article 31 of the Administrative Procedure Law requires that third parties who have an interest in the case or whose rights may be affected be notified, this requirement is often disregarded in practice. Failure to comply with this obligation may lead to various adverse consequences and may constitute a violation of the right of access to a court. In other words, despite being explicitly regulated through the reference mechanism of the Administrative Procedure Law, through the method administrative courts often overlook the

requirement to give notice of the case ex officio. This leaves third parties directly affected by the case unaware of the proceedings.

Keywords: Preliminary Examination, Administrative Judicial Procedure, Right to a Fair Trial, Right of Access to a Court, Third-party Intervention

GİRİŞ

Anayasa'nın "Hak arama hürriyeti" başlığı altında düzenlenmiş olan 36. maddesinde "adil yargılanma hakkına" Anayasa düzeyinde **genel bir ifadeyle** yer verilmiştir. Bununla birlikte Anayasa'nın diğer maddelerinde de adil yargılanma hakkına yönelik diğer alt ayrıntı hak ve ilkelere yer verilmiş olduğunu görmekteyiz.

Ancak Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (AİHS) "Adil yargılanma hakkı" başlıklı 6. maddesinde ise bu hakkın içeriği, **ayrıntılı ve özel olarak** belirlenmiştir. Nitekim adil yargılanma hakkı kapsamında önemle diğer hak ve ilkelere fıkralar halinde yer verilmiş olduğunu da söyleyebiliriz.

"Mahkemeye Erişim Hakkı" Anayasa'da doğrudan yer almasa da Anayasal bir hak olduğu kabul edilmelidir. 36. madde kuralından, bu hakkı da anlayabileceğimiz gibi Anayasa'nın adil yargılanma hakkı bağlamında diğer madde kurallarından da çıkarabiliriz.

AİHS 6. madde 1. fıkra ilk cümlesinde, oldukça belirgin olarak mahkemeye erişim hakkı işlenmiştir. Yetinilmemiş, erişilecek mahkemenin, olması gereken nitelikleri de düzenlenmiştir.

İdare, vergi, bölge idare mahkemeleri ve Danıştay'ın yargılamalarına konu uyuşmazlıklarda davanın ihbarının aktif ve etkili olarak uygulamaya konulması ve mahkemeye erişim hakkı kapsamında değerlendirilmesi gerektiğine ilişkin görüşümüz bu çalışmanın içeriğini oluşturmaktadır.

Anayasa, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve 2577 sayılı Yasa kuralları çerçevesinde mahkemeye erişim hakkı ve adil yargılanma garantisinin sağlanabilmesi için davanın ihbarı meselesinin ilk inceleme

Prof. Dr. Selami DEMİRKOL
Büşra AVCI

konuları arasında 2577 sayılı Yasa'nın 14. maddesinde vurgulanması gerektiği önerimizi bu çalışmamız ile gündeme getirmekteyiz. "Mahkemeye erişim hakkı" veya diğer bir deyişle "herkesin davasını yasa ile kurulmuş olan, tarafsız ve bağımsız bir mahkemeye tartıştırabilme hakkı", hatta daha açık bir ifade ile "yargısal güvence" gereklilikleri, Anayasamızda, bu ve benzeri nitelendirmeler ile yer almaktadır. Anayasa kurallarından, konumuz ile ilgili olanlarından, mahkemeye erişim hakkının dolaylı da olsa Anayasal düzeyde tanınmış olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Nitekim Anayasa'nın "Hak arama hürriyeti" başlıklı 36. maddesinde "Herkes, meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahiptir. Hiçbir mahkeme, görev ve yetkisi içindeki davaya bakmaktan kaçınamaz." kuralı öngörülmüştür. Mahkemeye erişim hakkının, kapsamında bulunduğu "adil yargılanma" ibaresi de 03/10/2001 tarihli ve 4709 sayılı Kanun'un 14'üncü maddesiyle Anayasa'nın, aktardığımız 36. maddesi 1. fıkrasına "savunma" ibaresinden sonra gelmek üzere eklenmiştir.

Anayasa'nın 36. maddesine "adil yargılanma" ibaresinin eklenmesine ilişkin gerekçede, Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmelerde de güvence altına alınan adil yargılanma hakkının madde metnine dâhil edildiği vurgulanmıştır¹. Nitekim Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (AİHS) 6. maddesinin 1. fıkrasında yer alan "hakkaniyete uygun yargılanma hakkı"nın kapsamına çelişmeli yargılama, silahların eşitliği ve gerekçeli karar hakkının da dâhil olduğu Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin (AİHM) birçok kararında vurgulanmıştır. Dolayısıyla Anayasa'nın 36. maddesinde düzenlenen adil yargılanma hakkı-

¹ Anayasa Mahkemesi, 08.01.2021 Tarih ve B.No.2018/12600 Sayılı Salih Savran Başvurusu. § 30. Ayrıca bkz. Anayasa Mahkemesi, 20.09.2017 Tarih ve B.No.2014/14673 Sayılı Mehmet Fidan Başvurusu, § 37, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/>, (Erişim Tarihi: 17.10.2025).

nın hakkaniyete uygunluk çerçevesinde mahkemeye erişim hakkı güvencesini de kapsadığının kabul edilmesi gerekmektedir². Anayasa ile güvence altına alınan hak arama özgürlüğü, bir temel hak olmanın yanında diğer temel hak ve özgürlüklerden gereken şekilde yararlanmayı ve bunların korunmasını sağlayan en etkili güvencelerden biri olmaktadır³. Bu bakımdan davanın bir mahkeme tarafından görülebilmesi ve kişinin adil yargılanma hakkı kapsamına giren güvencelerden faydalanabilmesi için, ilke olarak kişiye iddialarını ortaya koyma imkânının tanınması gerekmektedir⁴.

Anayasadaki kurallardan çıkarsama ve yorum yöntemiyle var olduğunu kabul ettiğimiz “mahkemeye erişim hakkı”, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (Sözleşme) 6. madde 1. fıkrada oldukça belirgin bir ifade ile yazılmıştır.

AİHS “Adil yargılanma” başlıklı 6. madde 1. fıkrada “Herkes davasının, medeni hak ve yükümlülükleriyle ilgili uyuşmazlıklar ya da cezaî alanda kendisine yöneltilen suçlamaların esasî konusunda karar verecek olan, **yasayla kurulmuş, bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından**, kamuya açık olarak ve makul bir süre içinde **görülmesini isteme hakkına sahiptir**. Karar alenî olarak verilir. Ancak, demokratik bir toplum içinde ahlak, kamu düzeni veya ulusal güvenlik yararına, küçüklerin çıkarları veya bir davaya taraf olanların özel hayatlarının gizliliği gerektirdiğinde veya aleniyetin adil yargılamaya zarar verebileceği kimi özel durumlarda ve mahkemece bunun kaçınılmaz olarak

² Anayasa Mahkemesi, 19.04.2017 Tarih ve B.No.2014/8868 Sayılı Abdullah Topçu, Kararı, § 75. Ayrıca bkz., Anayasa Mahkemesi, 24.02.2021 Tarih ve B.No.2018/26844 Sayılı NKT Teknoloji Dağıtım Ticaret Ltd. Şti Kararı, § 26. ve 34, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/>, (Erişim Tarihi: 17.10.2025).

³ Anayasa Mahkemesi, 16.12.2020 Tarih ve B.No.2017/26740 Sayılı Abdullah Kaya ve diğerleri Kararı, § 50.

⁴ Anayasa Mahkemesi, 23.02.2016 Tarih ve B.No.2013/8896 Sayılı Mohammed Aynosah Kararı, § 33. Ayrıca bkz., Anayasa Mahkemesi, 20.05.2021 Tarih ve B.No.2018/21949 Sayılı İdris Ertaş Kararı, § 52 ve 53, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/>, (Erişim Tarihi: 17.10.2025).

Prof. Dr. Selami DEMİRKOL
Büşra AVCİ

değerlendirildiği ölçüde, duruşma salonu tüm dava süresince veya kısmen basına ve dinleyicilere kapatılabilir.” kuralı yer almaktadır.

Görüleceği üzere mahkemeye erişim, davanın mahkemeye tartıştırılabilmesi, uyuşmazlığın mahkemece görülmesi, bir hak olarak öngörülmüş ve devam eden kurallarda da mahkemelerin yargılama usulü ve yine usulü güvenceler yer almıştır. Denilebilir ki bir uyuşmazlık oluştuğunda, idari süreç tamamlandığı halde çözüme kavuşmamış ise mahkeme önüne taşınması ve mahkemeden de ayrıntılı olarak tüm usulü güvenceler sağlanarak incelenmesi, sonuca varılıp hüküm kurulması, hak olarak tanınmıştır.

Belirttiğimiz bu yaklaşımla, çalışmamızın **I. Bölümünde** mahkemeye erişim hakkı ve davanın ihbarı konusunu tartışacağız.

II. Bölümde 2577 sayılı Yasa’nın ilk inceleme konularını verip, **III. Bölümde** ise Danıştay’ın ve idari mahkemelerin yaklaşımını açıklayacağız.

IV. Bölümde Anayasa Mahkemesi’nin ihlal tespitlerini aktarıp **V. Bölümde** de Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin ihlal değerlendirmelerini inceleyeceğiz.

I. MAHKEMEYE ERİŞİM HAKKI VE DAVANIN İHBARI

A. Mahkemeye Erişim Hakkı

18 Mayıs 1954 tarihinden itibaren tarafı olduğumuz Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin 6. maddesi ve Anayasa’nın 36. madde kuralı gereğince herkes adil yargılanma hakkına sahiptir. Anayasa’nın 36. maddesine “adil yargılanma” ibaresinin eklenmesine ilişkin gerekçede, Türkiye’nin taraf olduğu uluslararası sözleşmelerce de güvence altına alınan adil yargılanma hakkının bu öngörüyle madde metnine dahil edildiği vurgulanmıştır. Adil Yargılanma hakkının sağlanması için de öncelikle kişilerin mahkemeye erişiminin mümkün kılınması gerekmektedir. Bir uyuşmazlığı yargı önüne götürebilme ve uyuşmazlığın

etkili bir biçimde sonuçlandırılmasını talep edebilme hakkı olarak ifade edilen⁵ mahkemeye erişim hakkı, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) içtihatlarıyla adil yargılanma hakkı kapsamında değerlendirilmektedir. Mahkemeye erişim hakkı, en genel anlamıyla bir mahkeme kararı elde edebilme hakkını güvence altına alır⁶. Başka bir anlatımla, medeni hak ve yükümlülüğe ait uyuşmazlığın tarafı olanlar için mahkemede dava açabilme ve dava sonucunda karar verilmesini isteme hakkını; suç isnadı altında olanlar için de haklarında adil bir karar verilmesini isteme hakkını ifade eder.

Anayasa'nın 36. maddesinin birinci fıkrasında, herkesin yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddiada bulunma ve savunma hakkına sahip olduğu belirtilmiştir. Dolayısıyla mahkemeye erişim hakkı, Anayasa'nın 36. maddesinde güvence altına alınan hak arama özgürlüğünün bir unsuru olmaktadır.

Hak arama hürriyetinin doğal bir tezahürü olan mahkemeye erişim hakkı, hukuk devleti ve hukukun üstünlüğü ilkelerine işlerlik kazandırır (Laubenbach, 2013: 128; Osce, 2012: 39). Nitekim mahkemeye erişim hakkının etkin olabilmesi için, haklarına müdahale edilen bir kimsenin açık ve kesin bir şekilde bu işleme itiraz edebilmesi⁷ ve bu itirazların mahkemece tartışılabilmesi ve incelenebilmesi gerekmektedir.

Üçüncü bir kişi tarafından açılan davanın, haklarına müdahale edilen kişiye ihbar edilmemesi ve yargılamaya katılımının sağlanmaması,

⁵ Anayasa Mahkemesi, 07.11.2013 Tarih ve B.No.2012/791 Sayılı Özkan Şen Kararı, § 52, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/>, (Erişim Tarihi: 17.10.2025).

⁶ Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 01.03.2022 Tarih ve B.No.48778/99 Sayılı Kutic V. Croatia Kararı, <https://hudoc.echr.coe.int>, (Erişim Tarihi: 20.10.2025).

⁷ Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 4.11.1995 Tarih ve A no 333-B numaralı Bellet V. France Kararı, § 36, <https://hudoc.echr.coe.int>, (Erişim Tarihi: 20.10.2025).

Prof. Dr. Selami DEMİRKOL
Büşra AVCI

mahkemeye erişim hakkının ihlali sonucunu doğurmaktadır. Bu bağlamda, mahkemeye erişim hakkıyla doğrudan ilişkili olan “davanın ihbarı” meselesinin büyük önem taşıdığını vurgulamak isteriz.

Res’en araştırma ilkesinin bir idari davada üçüncü kişilerin hukukunun yeterince korunamaması gibi bir endişeyi bertaraf edeceği varsayımı uyuşmazlık konusu idari işlem veya idari eylemle arasında kuvvetli bağ bulunan müdahiller açısından yeterli bir hukuki teminat olarak kabul edilebilecek midir? Böyle bir varsayımı, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin 6. maddesi kapsamına yeterli bir hukuki güvence olması mümkün değildir (Şimşek, 2018: 178).

Bireyin, sonucu itibarıyla menfaatini etkileyen bir davadan haberdar edilmeyerek davaya katılımının sağlanmaması ve mahkeme önünde argümanlarını öne sürme imkanından yoksun bırakılması, mahkemeye erişim hakkına müdahale teşkil eder⁸.

Hak kayıplarını önlemek ve adil yargılanma hakkını güvence altına almak için, bu sürecin usulüne uygun şekilde işletilmesi gerektiğini belirtmekte fayda görmekteyiz.

B. Davanın İhbarı Meselesi

Görülmekte (derdest) olan davanın taraflardan birinin, üçüncü bir kişiye, bu davayı haber vermesine ve davada kendisine yardım etmesini istemesine, davanın ihbarı ya da davanın duyurulması denir (Kuru vd., 2014: 605). Ancak görülmekte (derdest) olan bir dava ihbar edilebilir (Kuru, 2001: 3518).

Davanın ihbarı ile, davacı veya davalı, üçüncü kişiden, ya kendi yerini alarak davayı takip etmesini ya da üçüncü kişi sıfatıyla kendisine katılmasını, yani davaya müdahalesini istemektedir. İhbar ile, davanın

⁸ Anayasa Mahkemesi, 24.05.2018 Tarih ve B.No.2015/13950 Sayılı Sema Calgav ve Oya Yamak Başvurusu, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/>, (Erişim Tarihi: 17.10.2025).

taraflarından biri, davayı kaybettiği takdirde üçüncü şahsa rücu düşüncesinde ise, bu hakkını kullanabilmek için, ihbarda bulunulan şahıstan kendisine yardımcı olunmasını amaçlamakta, bunun için de, davayı ya kendi adına takip etmesini ya da davaya katılmasını isteyerek, davadan kendi lehine bir sonuç çıkmasını arzulamaktadır. (Dinç-Candan, 1992: 4).

Kural olarak dava, davanın tarafları arasındaki uyuşmazlığın çözümüne ilişkin olup, yargılama neticesinde verilen karar da sadece davanın tarafları hakkında sonuç doğurmaktadır. Bir dava, ancak üçüncü kişi durumunda olan kişilere ihbar edilebilir; davanın taraflarına (karşı tarafa) ihbar edilemez (Kuru, 2001: 3516).

Dava konusu uyuşmazlık ve neticede verilecek olan kararın üçüncü kişileri de "etkilemesi" durumunda, bu kişilerin de davada yer almalarına belli koşullarla imkân sağlanmıştır. Ancak, davaya katılan kişiler, davada taraflardan birinin yanında yer almak zorunda olduklarından, kendi başlarına müdahale etme imkanları bulunmamaktadır. İşte üçüncü kişilerin, kendi istekleri ile mevcut bir davada taraflardan birinin yanında yer almasına "davaya müdahale" veya "davaya katılma" denilmektedir (Gözübüyük vd., 2006: 925; Kalabalık, 2009: 255).

Danıştay 2. Dairesi'nin K.2014/1837 sayılı kararında davaya müdahale "...dava sonucunda verilecek hükmün, üçüncü kişinin hukuki durumunu dolaylı biçimde etkilemesi söz konusu ise üçüncü kişinin; taraflardan birinin yanında ve onun yardımcısı sıfatıyla davaya katılabilmesine olanak tanınmıştır. Pozitif hukukumuzda, bu katılmaya; "müdahale"; taraf sıfatına sahip olmayan üçüncü kişiye de "müdahil" denilmektedir⁹. içeriğiyle tanım yapılmıştır.

⁹ Danıştay 2. Dairesi, 07.03.2014 Tarih ve E.2010/4405, K.2014/1837 Sayılı Karar, <https://karararama.danistay.gov.tr> (Erişim Tarihi: 13.10.2025).

Prof. Dr. Selami DEMİRKOL
Büşra AVCİ

Danıştay 4. Dairesi ise K.2024/3809 sayılı kararında davaya müdahaleyi “görülmekte olan davada, hakkı davanın sonucuna bağlı olan kişinin kendi hukuki yararını korumak için, davanın tarafı olmadan, davayı kazanmasında yararı bulunan tarafın yanında ve ona yardımcı olarak davaya müdahalesine imkân veren bir hukuki kurum olarak tanımlamak mümkündür¹⁰.” ifadeleriyle tanımlamıştır.

İhbar üzerine üçüncü kişinin çeşitli biçimlerde davranması mümkündür. Üçüncü kişi ihbar karşısında hareketsiz kalabileceği gibi ihbar üzerine davaya fer’i müdahil veya ihbar edenin temsilcisi olarak katılabilir (Kalafat, 2008: 162).

İdari yargılama hukuku alanında ilk düzenleme olan 521 sayılı (eski) Danıştay Kanunu’nda tek başına düzenlenmeyen ve kanunun HUMK’ya atıf yaptığı 88. maddesinde sayılan kurumlar arasında da yer almayan davanın ihbarı, 2577 sayılı İYUK’un, HUMK’ya atıfta bulunduğu 31. maddesi ile idari yargı düzenine girmiştir. İdari yargının genel usulüne ilişkin kuralları koymakla yetinen 2577 sayılı Kanunun 31. maddesinde, 521 sayılı (eski) Danıştay Kanunu’nun 88. maddesine benzer biçimde, üçüncü kişilerin davaya katılmasına ilişkin açıkça özel bir düzenleme bulunmayıp, “davanın ihbarı” konusunda Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu hükümlerine yollama yapılmaktadır (Kuru, 2001: 3519).

06/01/1982 tarihli ve 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu’nun 31. maddesinde; “*Bu Kanunda hüküm bulunmayan hususlarda; hakim in davaya bakmaktan memnuiyeti ve reddi, ehliyet, üçüncü şahısların davaya katılması, **davanın ihbarı**, tarafların vekilleri, dosyanın taraflar ve ilgililerce incelenmesi, feragat ve kabul, teminat, mukabil dava, bilirkişi, keşif, delillerin tespiti, yargılama giderleri, adli yardım hallerinde ve duruşma sırasında tarafların mahkemenin sükûnunu ve inzibatını bozacak hareketlerine karşı yapılacak işlemler, elektronik işlemler*

¹⁰ Danıştay 4. Dairesi, 06.06.2024 Tarih ve E.2024/314, K.2024/3809 Sayılı Karar, <https://karararama.danistay.gov.tr> (Erişim Tarihi: 13.10.2025).

ile ses ve görüntü nakledilmesi yoluyla duruşma icrasında Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu hükümleri uygulanır. Ancak, davanın ihbarı Danıştay, mahkeme veya hâkim tarafından re'sen yapılır." kuralına yer verilmiştir.

Düzenlemeyle amaçlanan, kanunlar arasında uyumluluğun sağlanması ve atıf yapılan konularda Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu (HUMK) ile düzenlenen yargılama hukuku meselelerinin idari yargının kamu hukukuna özgü bakış açısıyla yorumlanmasıdır (Gözübüyük ve Dinçer, 2001: 742).

12/01/2011 tarihli ve 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun; **"Yargılamaya Hâkim Olan İlkeler"** ana başlıklı İkinci Bölümünde yer alan 27. maddesinde hukuki dinlenilme hakkı düzenlenmiş olup, madde metninde;

"(1) Davanın tarafları, müdahiller ve yargılamanın diğer ilgilileri, kendi hakları ile bağlantılı olarak hukuki dinlenilme hakkına sahiptirler.

(2) Bu hak;

a) Yargılama ile ilgili olarak bilgi sahibi olunmasını,

b) Açıklama ve ispat hakkını,

c) Mahkemenin, açıklamaları dikkate alarak değerlendirmesini ve kararların somut ve açık olarak gerekçelendirilmesini, içerir." denilerek devamla,

"İhbar ve şartları" kenar başlıklı 61. maddesinin (1) numaralı fıkrasında:

"Taraflardan biri davayı kaybettiği takdirde, üçüncü kişiye veya üçüncü kişinin kendisine rücu edeceğini düşünüyorsa, tahkikat sonuçlanıncaya kadar davayı üçüncü kişiye ihbar edebilir." kuralı öngörülmüş ve

Prof. Dr. Selami DEMİRKOL
Büşra AVCI

"Fer'î müdahale" kenar başlıklı 66. maddesinde de:

"(1) Üçüncü kişi, davayı kazanmasında hukuki yararı bulunan taraf yanında ve ona yardımcı olmak amacıyla, tahkikat sona erinceye kadar, fer'î müdahil olarak davada yer alabilir." kuralına yer verilmiştir.

Bu maddelerin birlikte incelenmesinden de anlaşılacağı üzere, davanın ihbarı ile görülmekte olan bir davada, ihbarda bulunan taraf, ihbarda bulunulandan davaya katılarak kendisine hukuki yardımda bulunmasını ve ortak hukuki çıkarları ilgilendiren davanın kazanılması için kendisiyle birlikte çaba sarf edilmesini istemektedir (Kuru, 2001: 3520).

Asli müdahale, İYUK 31. maddenin yürürlüğe girdiği tarihte (Ocak 1982), atıf yapılan kanunda (1086 sayılı Kanun) olmayan bir düzenleme idi. İYUK'un yürürlüğe girmesinden tam 29 (yirmi dokuz) yıl sonra yürürlüğe giren yeni kanunda (6100 sayılı HMK) "davaya müdahale"nin bir türü olarak "asli müdahale" de düzenlenmiş ve ayırım yapılmaksızın İYUK 31. maddede "davaya müdahale" konusuna atıf yapıldığından, atfın kapsamına HMK'daki "asli müdahale" düzenlemesi de girmiştir. Ancak, aşağıda izah edileceği üzere, "asli müdahale"nin İdari Yargıda görülen davalarda uygulanması pek mümkün ve olası gözükmemektedir.

Kanunda asli müdahale; "Bir yargılamanın konusu olan hak veya şey üzerinde kısmen ya da tamamen hak iddia eden üçüncü kişi, hüküm verilinceye kadar bu durumu ileri sürerek, yargılamanın taraflarına karşı aynı mahkemede dava açabilir" şeklinde düzenlenmektedir. Görüldüğü üzere, bu düzenlemede tanımlanan durum, mevcut davaya katılmak değil, aslında üçüncü kişi tarafından "mevcut ve görülmekte olan davanın" taraflarına karşı yeni bir dava açılmasıdır. Bu davanın herhangi bir davadan özde bir farkı olmamakla birlikte, usuli açıdan şu farkları ya da özellikleri olduğu gözlenmektedir:

-Açılan bu yeni dava mevcut davanın görüldüğü mahkeme nezdinde açılmalıdır.

-Yeni açılan davanın davalısı, zaten görülmekte olan mevcut davanın taraflarıdır (davacı ve davalısıdır).

-Yeni açılan davanın konusu, mevcut davada taraflar arasında uyuşmazlık konusu olan husustur. Yeni davanın davacısı, taraflar arasında davaya konu olan hak veya şey üzerinde kendisinin kısmen veya tamamen hak sahibi olduğunu iddia edecektir.

-Bu dava, önceki davada hüküm verilinceye kadar açılabilir.

Teknik olarak, açılacak bu yeni dava (asli müdahale davası) da mahkemeden ayrı bir esas numarası alacak, ama mahkeme kanun hükmü (HMK m. 65) gereği olarak bu yeni davanın devam eden dava ile birleştirilmesine karar vererek, davaları birlikte görecektir.

Özetle; asli müdahale başlığı altında kanunda düzenlenen husus, gerçekte mevcut davaya katılma değil, üçüncü bir kişi tarafından önceki davanın taraflarına karşı yeni bir dava açılmasından ibarettir (Akyıldız, 2023: 324-325).

Dolayısıyla İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 31. maddesi ile, hukuk yargılamasına yollamada bulunulan "davanın ihbarı ve davaya müdahale" konularının idari yargılama hukukunda uygulanması "Fer'i müdahale" bakımından mümkündür.

HMK'da "davanın ihbarının" düzenlenişi, tamamen davanın taraflarından birinin üçüncü şahsa davayı ihbar etmesi üzerine kurulmuştur. Oysa, idari davalar çoğu zaman bireysel etkileri çok aşan, kısmen veya tamamen genel etkili idari işlemler hakkında olabilmektedir. Bu nedenle davaların ihbar edilişinin tamamen taraf iradesine bırakılması, ayrıca ihbarın yapılacağı aşamanın tamamen dava sürecinin belli bir aşaması ile sınırlanması, idari yargının özellikleri ile uyumlu olmayacaktır.

Prof. Dr. Selami DEMİRKOL
Büşra AVCI

Örneğin, HMK’da yer alan düzenlemelerden;

-“Davanın ihbarı, **ancak davanın taraflarından biri** tarafından yapılabilir.

-İhbarı yapan taraf, “davayı kaybettiği takdirde, üçüncü kişiye veya üçüncü kişinin kendisine rücu edeceğini düşünüyorsa” bu ihbarı yapabilir.

-İhbar, davada tahkikat sonuçlanıncaya kadar yapılabilir”¹¹ şeklindeki düzenlemeler, idari yargının yapısı ve idarenin hukuka uygun hareket edip etmediğinin yargısal yoldan denetlenmesindeki üstün kamu yararına yönelik amacıyla bağdaşmamaktadır.

Bu nedenlerle, kanun koyucu tarafından “davanın ihbarı” konusunun da aralarında yer aldığı HMK hükümlerine atıf yapılan İYUK 31. maddesinde; “Ancak, davanın ihbarı Danıştay, Mahkeme veya Hakim tarafından re’sen yapılır” düzenlemesine yer verilmiştir (Akyıldız, 2023: 327).

4001 sayılı Kanun ile yapılan bu değişiklik, mahkemeden ihbarda bulunulmasını istemeye ya da mahkeme dışında üçüncü kişiye ihbarda bulunulmasına engel değildir. Amaç, ihbara gerek olmasına karşın tarafların bu konuda istekte bulunmaması karşısında mahkemeye re’sen ihbarda bulunma yetkisinin tanınmasıdır (Candan, 2005: 717).

Bu “resen ihbar” müessesesi, gerçekten idari yargının doğasına ve ihtiyacına uygun bir düzenlemedir. Çünkü, çoğu zaman idari yargıda görülmekte olan davalarda, özellikle de iptal davalarında, davalı idare-den çok daha fazla olarak üçüncü şahıslar dava sonucundan etkilenme potansiyeline sahiptirler.

¹¹ Önceki kanunda (1086 sayılı HUMK, m.49) “Davanın her halinde ihbar caizdir” düzenlemesi mevcuttu. Yani ihbar için yargılamanın herhangi bir aşaması, ihbarın sınırı olarak belirlenmemiştir.

2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 31. maddesi uyarınca **“davanın ihbarının”** Danıştay, mahkeme veya hakim tarafından re'sen yapılacağına ilişkin düzenleme ile **“davaya katılma”** hususunda Hukuk Muhakemeleri Kanunu'na (HMK) yapılan atfa ilişkin düzenlemeler, mahiyetleri itibarıyla esasen, Anayasa'nın 36. maddesi ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6. maddesi ile güvence altına alınan *“adil yargılanma hakkı”* ile bu hakkın bir unsuru olan *“mahkemeye erişim hakkını”* sağlamaya hizmet eden düzenlemelerdir.

Bununla birlikte, davadan menfaati olan üçüncü kişinin davaya katılmasının sağlanması ayrıca, uyuşmazlığın daha iyi açıklanmasına ve usul ekonomisine de hizmet edecek ve ayrıca davanın sonucundan hak ve menfaati bakımından etkilenecek olanların davaya aktif olmasa da katılımı sağlanmış olacaktır.

Ayrıca, yargılanan işlem nedeniyle, dava sonucunda verilecek karardan doğrudan etkilenecek kişiye ihbarda bulunulmayıp, onun bilgisi dışında ve uyuşmazlığa ilişkin beyanları alınmadan davanın sonuçlandırılmasının, Kanun'un amir hükmünün ihlali olacağı gibi, Anayasa'nın 36. ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6. maddesinde düzenlenen adil yargılanma hakkının da ihlali sonucunu doğuracağı açıktır.

2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 31. maddesi uyarınca; davanın ihbarı konusunda taraflardan birinin talebi olmasa bile, ihbarın Danıştay, mahkeme veya hakim tarafından re'sen yapılması gerekmektedir. Nitekim İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 31. maddesi bu içeriği ile mahkemeye erişim hakkını doğrudan ilgilendirmektedir.

Mahkemeye erişim hakkının Anayasa'da veya kanunda düzenlenmiş olması, bu hakkın güvence altına alınması bakımından tek başına yeterli değildir. Ayrıca kişilere hak arama için fiilen mahkeme önüne gidebilme imkanının tanınmış olması da gerekir. Fakat bu halde dahi

Prof. Dr. Selami DEMİRKOL
Büşra AVCI

mahkemeye erişim hakkının tesis edildiği söylenemez. Başka bir anlamla, kişilere Anayasa ve kanunla mahkeme önüne fiilen gidebilme imkanının verilmiş olması mahkemeye erişim hakkını tek başına güvence altına almaz. Zira mahkemeye erişim hakkının etkili bir şekilde kullanılabilmesi de gerekir (Laubenbach, 2013: 155).

Dolayısıyla mahkemeye erişim hakkının yalnızca teorik olarak tanınması yeterli olmayıp, bu hakkın fiilen ve etkili bir şekilde kullanılabilmesi de gereklidir. Makalemizin temel konusunu oluşturan bu mesele; Anayasa Mahkemesi, Danıştay ve idare mahkemeleri kararları çerçevesinde değerlendirildiğinde, 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 31. maddesi gereğince, davadan menfaati olan veya haklarına müdahale edilen üçüncü kişilerin davaya katılımının sağlanması gerekirken, uygulamada bu hususun göz ardı edildiği görülmektedir. Bu yükümlülüğün göz ardı edilmesi çeşitli olumsuz sonuçlar doğurmakta, mahkemeye erişim hakkının ihlali sonucunu oluşturmaktadır.

Başka bir ifadeyle, İdari Yargılama Usulü Kanunu'nda, atıfla olsa da, açıkça düzenlenmiş olmasına rağmen, davanın ihbar edilmesi hususu idari mahkemeler tarafından çoğu zaman re'sen gözetilmemektedir. Bu durum, davadan doğrudan etkilenecek üçüncü kişilerin dava sürecinden habersiz kalmalarına yol açmaktadır.

İhbar yükümlülüğünün ihlalinden etkilenen üçüncü kişiler arasında imar planı iptal davalarından etkilenen mülk sahipleri, Çevresel Etki Değerlendirmesi kararlarından etkilenen proje sahipleri, atama işlemi iptal edilen memurlar ve haklarında tesis olunan işlemle ilgili davadan habersiz kalan ruhsat sahipleri gibi geniş bir yelpaze bulunmaktadır.

Çoğu zaman, aleyhlerine verilen karar kesinleşip uygulanma aşamasına geldiğinde durumdan haberdar olmaktadırlar. Adil yargılanma hakkının bir gereği olarak, haklarına müdahale edilen üçüncü kişilerin mahkemeye erişim hakkının tanınması ve korunması gerekir. Ancak

uygulamada bu hakkın ihlal edildiği, dolayısıyla kişilerin etkili bir şekilde kendilerini savunma imkanından mahrum bırakıldığı görülmektedir.

Bu sorunun çözümü için, idari mahkemelerin 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 31. maddesi uyarınca davanın ihbarı yükümlülüğünü daha bir önemseyerek re'sen yerine getirmesi gerekmektedir. Ancak, uygulamada bu yükümlülüğün sıklıkla göz ardı edildiği dikkate alındığında, etkili bir çözüm olarak mahkemeye erişim hakkının korunması kapsamında bu konunun, 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 14. maddesinde düzenlenen ilk inceleme aşamasında ele alınması yerinde olacaktır. Bu madde; görev, yetki ve süre aşımı gibi usul konuları içermekte olup, davanın başlangıcında menfaati bulunan üçüncü kişilerin tespit edilmesini sağlayacak şekilde genişletilmelidir. Böylece, haklarına müdahale edilen üçüncü kişilerin sürecin başından itibaren haberdar edilmesi ve menfaatlerinin korunması mümkün olacak, mahkemeye erişimleri gerçekleştirilecek ve adil yargılanmanın usulü güvenceleri sağlanmış olacaktır.

II. 2577 SAYILI İDARİ YARGILAMA USUL KANUNU'NA GÖRE DİLEKÇELER ÜZERİNDE İLK İNCELEME

2577 sayılı Yasa'nın 14. maddesinde; dava dilekçelerinin, mahkeme başkanı veya görevlendireceği bir üye tarafından, görev ve yetki, idari merci tecavüzü, ehliyet, idari davaya konu olacak kesin ve yürütülmesi gereken bir işlem olup olmadığı, süre aşımı, husumet, 3. ve 5. maddelere uygun olup olmadıkları yönlerinden sırasıyla incelenerek bu noktalardan kanuna aykırılık görülmediği takdirde tebligat işleminin yapılacağı belirtilmiştir. Yasanın 15. maddesinde ise Kanuna aykırılık görüldüğü takdirde ilk inceleme üzerine verilecek kararlar ifade olunmuş, ehliyet, idari davaya konu olacak kesin ve yürütülmesi gereken bir işlem olup olmadığı ve süre aşımı hallerinde davanın reddine karar verileceği hükme bağlanmış, davanın ihbarı meselesi ilk inceleme konuları arasında gösterilmemiştir.

Prof. Dr. Selami DEMİRKOL
Büşra AVCI

Nitekim 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun aktarılan 14. maddesinin 3. fıkrasında; "Dilekçeler, Danıştayda daire başkanının görevlendireceği bir tetkik hâkimi, idare ve vergi mahkemelerinde ise mahkeme başkanı veya görevlendireceği bir üye tarafından:

- a) Görev ve yetki,
- b) İdari merci tecavüzü,
- c) Ehliyet,
- d) İdari davaya konu olacak kesin ve yürütülmesi gereken bir işlem olup olmadığı,
- e) Süre aşımı,
- f) Husumet,
- g) 3 ve 5 inci maddelere uygun olup olmadıkları,

yönlerinden sırasıyla incelenir." denilerek yasa koyucu ilk inceleme konularını bu hususlardan ibaret olarak lafzi bir şekilde belirlemiştir.

Mahkemeye erişim hakkının fiilen ve etkili bir şekilde kullanılabilmesi için, haklarına müdahale edilen üçüncü kişilerin dava sürecinin en başından itibaren haberdar edilmesi ve menfaatlerinin korunması büyük önem taşımakta olup bizce böylesi bir durumun varlığının davanın dilekçe aşamasında dikkatle gündeme alınıp ihtimale bırakılmamalı, mahkemenin/hakimin uygulamak ve aramak durumunda olduğu bir gereklilik oluşturmali ve yasa ile öngörülüp kural haline getirilmelidir.

Bu sebeple, "davanın ihbarı" meselesinin, 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 14. maddesinin 3. fıkrasına (h) bendi eklenecek ilk inceleme konuları arasına alınması gerekmektedir. Böylece,

mahkemeler, davanın başlangıç aşamasında menfaati ve hakları davanın sonucundan etkilenecek üçüncü kişileri belirleyerek yargılamaya katılımlarını sağlayacak ve olası hak kayıplarının önüne geçebilecektir.

Özetle 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 14. maddesinin 3. fıkrası sonuna yapılan eklemeyeyle şu şekilde olmalıdır: "Dilekçeler, Danıştayda daire başkanının görevlendireceği bir tetkik hâkimi, idare ve vergi mahkemelerinde ise mahkeme başkanı veya görevlendirileceği bir üye tarafından:

- a) Görev ve yetki,
 - b) İdari merci tecavüzü,
 - c) Ehliyet,
 - d) İdari davaya konu olacak kesin ve yürütülmesi gereken bir işlem olup olmadığı,
 - e) Süre aşımı,
 - f) Husumet,
 - g) 3 ve 5 inci maddelere uygun olup olmadıkları,
 - h) Davanın ihbarının gerekip gerekmediği**
- yönlerinden sırasıyla incelenir."

Bunun gerekli olmasının sebebi; yukarıda da bahsettiğimiz üzere, 2577 sayılı Yasa'nın 31. maddesindeki çok açık ifadelere rağmen, uygulamada menfaati etkilenen kişilerin idari mahkemeler tarafından 31. maddenin bir gereği olsa da dava hakkında bilgilendirilmediğinin görülmesidir.

Bu nedenledir ki; 2577 sayılı Yasa'nın 31. madde kuralı gereğinin yerine getirilmemesi nedeniyle hakkı ihlal edilecek tarafların tamamen davanın dışında kaldığı gözlemlenmektedir.

Prof. Dr. Selami DEMİRKOL
Büşra AVCI

Mahkemelerin 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 31. maddesindeki usul hükümlerini yerine getirmemesi nedeniyle, kişilerin hak ve yükümlülüklerini doğrudan etkileyen bir ihtilaf konusunda iddiada bulunamadığı, kendisini savunamadığı sonucu ortaya çıkmaktadır.

2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'na yapılacak ekleme ile, davada doğrudan hak ve menfaati bulunan kişilerin mahkemeye erişim hakkı güvence altına alınacak ve bu kişilere, yargılamaya katılarak kendilerini savunma imkanı tanınacaktır.

Böylece, yargılama süreci Anayasa'nın 36. maddesi ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6. maddesinde düzenlenen adil yargılanma hakkı çerçevesinde yürütülecek, tarafların hukuki dinlenilme hakkı ve mahkemeye erişim hakkı korunarak usul güvenceleri sağlanmış olacaktır.

III. DANIŞTAY'IN VE İDARİ MAHKEMELERİN YAKLAŞIMI

İdarenin işlem ve eylemlerinin hukuka uygunluk denetiminin yapıldığı idari yargıda, uyuşmazlık konusu üzerinde hak iddia eden ya da davanın taraflarından birinin kazanmasında hukuki yararı bulunan üçüncü kişilerin, davaya yalnızca şeklen değil, etkili bir şekilde katılımının sağlanması, adil yargılanma hakkının güvenceleri açısından temel bir gerekliliktir.

Danıştay kararlarından anlaşıldığı üzere; idare mahkemeleri ve bölge idare mahkemeleri re'sen ihbar yükümlülüğünü sıklıkla göz ardı etmekte ve 2577 sayılı Kanun'un 31. maddesini etkin bir şekilde uygulamadıkları görülmektedir. Bu durum Danıştay tarafından istikrarlı bir şekilde "usul hatası" ve "hukuka aykırılık" olarak kabul edilmekte, kararların bozulmasına gerekçe oluşturmaktadır.

Danıştay, bu eksiklikleri tespit ederek idare mahkemesi kararlarını bozmakta ve dosyaları yeniden yargılama yapılması için mahke-

melerine göndermektedir. Bu durum, yalnızca genel olarak adil yargılanma hakkını değil, aynı zamanda makul sürede yargılanma hakkını da ihlal ederek, idari yargılamanın etkinliğini ve işlevselliğini zayıflatmaktadır.

A. Danıştay 4. Dairesi'nin 06.06.2024 tarihli ve E.2024/314, K.2024/3809 sayılı kararında¹² vurgulandığı üzere;

"...Dava Konusu İstem: Samsun İli, Tekkeköy İlçesi, ... Mahallesi sınırları içerisinde Tekkeköy Belediye Başkanlığı tarafından yapılması planlanan "ER:... (HÜİB NO: ...) Numaralı II-A Grubu Bazalt (Mıcır) Ocağı ve Kıрма Eleme Tesisi" projesiyle ilgili olarak Samsun Valiliği Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği İl Müdürlüğünce verilen ... tarih ve ... sayılı 'Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) Gerekli Değildir' kararının iptali istenilmiştir.

2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 'Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu ile Vergi Usul Kanunu'nun uygulanacağı haller' başlıklı 31. maddesinde; 'Bu Kanunda hüküm bulunmayan hususlarda; hakimın davaya bakmaktan memnuiyeti ve reddi, ehliyet, üçüncü şahısların davaya katılması, davanın ihbarı, tarafların vekilleri, feragat ve kabul, teminat, mukabil dava, bilirkişi, keşif, delillerin tespiti, yargılama giderleri, adli yardım hallerinde ve duruşma sırasında tarafların mahkemenin sükûnunu ve inzibatını bozacak hareketlerine karşı yapılacak işlemler ile elektronik işlemlerde Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu hükümleri uygulanır.' kuralına yer verilmiştir.

2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 31. maddesinin atıfta bulunduğu 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanununun 27. maddesinde; '1) Davanın tarafları, müdahiller ve yargılamanın diğer ilgilileri, kendi hakları ile bağlantılı olarak hukuki dinlenilme hakkına sahiptirler.

¹² Danıştay 4. Dairesi, 06.06.2024 Tarih ve E.2024/314, K.2024/3809 Sayılı Karar, <https://karararama.danistay.gov.tr> (Erişim Tarihi: 13.10.2025).

Prof. Dr. Selami DEMİRKOL
Büşra AVCI

2) Bu hak; a) Yargılama ile ilgili olarak bilgi sahibi olunmasını, b) Açıklama ve ispat hakkını, c) Mahkemenin, açıklamaları dikkate alarak değerlendirmesini ve kararların somut ve açık olarak gerekçelendirilmesini içerir.’ hükmüne, 66. maddesinde; ‘Üçüncü kişi, davayı kazanmasında hukuki yararı bulunan taraf yanında ve ona yardımcı olmak amacıyla, tahkikat sona erinceye kadar, fer’î müdahil olarak davada yer alabilir.’ hükmüne, 67. maddesinde; ‘(1) Müdahale talebinde bulunan üçüncü kişi, yanında katılmak istediği tarafı, müdahale sebebini ve bunun dayanaklarını belirten bir dilekçeyle mahkemeye başvurur. (2) Müdahale dilekçesi, davanın taraflarına tebliğ edilir. Mahkeme, gerekirse taraflarla birlikte üçüncü kişiyi de dinlemek üzere davet eder, gelmeseler dahi müdahale talebi hakkında karar verir.’ hükmüne, 68. maddesinde; ‘(1) Müdahale talebinin kabulü hâlinde müdahil, davayı ancak bulunduğu noktadan itibaren takip edebilir. Müdahil, yanında katıldığı tarafın yararına olan iddia veya savunma vasıtalarını ileri sürebilir; onun işlem ve açıklamalarına aykırı olmayan her türlü usul işlemlerini yapabilir. (2) Mahkeme, katıldığı noktadan itibaren, taraflara bildirilen işlemleri müdahile de tebliğ eder.’ hükmüne, 69. maddesinde; ‘(1) Müdahilin de yer aldığı asıl davada hüküm, taraflar hakkında verilir.’ hükmüne yer verilmiştir.

Uyuşmazlıkta; dava konusu projeyi gerçekleştirecek olan Tekkeköy Belediye Başkanlığının, davanın sonucundan doğrudan etkileneceği ve hakkının davanın sonucuna bağlı olduğu dikkate alındığında, İdare Mahkemesince anılan belediyeye adil yargılanma hakkı kapsamında davacıların iddialarına karşı itirazlarını sunma ve delilleri toplamasına imkân sağlayacak bir zamanda davanın ihbar edilmesi gerekirken, bu hususa uyulmayarak usul hükümlerine aykırı davranıldığı sonucuna varılmıştır.

Bu durumda; İdare Mahkemesince proje sahibi Tekkeköy Belediye Başkanlığına davanın ihbar edilmesi gerekmekte olup, anılan

*belediyenin davalı yanında müdahil olması durumunda, bilirkişi raporunun tebliğ edilerek ve itirazlarını bildirebilmesi için süre verilerek, gerek davalı yanında müdahilin bilirkişi raporuna yönelik muhtemel itirazlarının, gerekse davalı idarenin temyiz dilekçesinde ileri sürülen itirazlarının değerlendirilmesi ve gerekirse ek bilirkişi raporunun alınması veya yeniden keşif ve bilirkişi incelemesi yaptırılması suretiyle **uyuşmazlık esası hakkında yeniden bir karar verilmesi gerekmektedir.***

Bu itibarla, dava konusu işlemin iptaline ilişkin temyize konu İdare Mahkemesi kararında hukuki isabet bulunmamaktadır.” gerekçeleriyle hüküm kurulmuş, davanın sonucundan doğrudan etkilenecek üçüncü kişiye dava ihbar edilmediği için, bu kişinin davacının iddialarına karşı itirazlarını ve delillerini sunma imkanından mahrum kaldığı tespit edilmiştir.

Danıştay tarafından, bu durum adil yargılanma hakkının ihlali niteliğinde görülmüş olup, İdare Mahkemesi kararının bozulmasına ve dosyanın, üçüncü kişinin sürece etkin katılımını sağlamak üzere yeniden değerlendirilmesi için ilgili İdare Mahkemesi'ne gönderilmesine karar verilmiştir.

B. Danıştay 6. Dairesi'nin 06.03.2024 tarihli ve E.2020/4137, K.2024/1553 sayılı kararında da¹³ özetle;

“Dava Konusu İstem: Adana ili, Yüreğir ilçesi, ... Mahallesi, ... parsel sayılı (yeni ... ada, ..., ... ve ... sayılı parseller) taşınmazı kapsayan alanda Yüreğir Belediye Meclisi'nin ... tarih ve ... sayılı kararı ile kabul edilerek Adana Büyükşehir Belediye Meclisi'nin ... tarih ve ... sayılı kararı ile onaylanan 1/1000 ölçekli uygulama imar planının iptali istenilmiştir.

¹³ Danıştay 6. Dairesi, 06.03.2024 Tarih ve E.2020/4137, K.2024/1553 Sayılı Kararı, <https://karararama.danistay.gov.tr> (Erişim Tarihi: 13.10.2025).

Prof. Dr. Selami DEMİRKOL
Büşra AVCI

İlk Derece Mahkemesi Kararının Özeti: ... İdare Mahkemesince verilen kararda mahallinde yaptırılan keşif ve bilirkişi incelemesi sonucunda hazırlanan bilirkişi raporlarındaki tespitler ile dava dosyasında yer alan diğer tüm bilgi ve belgelerin birlikte değerlendirilmesinden, 1/1000 ölçekli uygulama imar planında ... sayılı parselin parselasyon sonucu dağıtımının yapıldığı parsellerden olan ... parsel sayılı taşınmaz için belirlenen yapılaşma koşullarının bu planın dayanağı 1/5000 ve 1/25.000 ölçekli nazım imar planlarında belirlenenin üzerinde olduğu anlaşıldığından, yoğunluk değerine ilişkin plan kararı açısından planlar arasında ölçekler arası tutarlılığın sağlanamadığı, dava konusu 1/1000 ölçekli uygulama imar planının uyuşmazlık konusu parselle ilişkin kısmında şehircilik ilkelerine, planlama esaslarına ve kamu yararına uygunluk görülmediği sonucuna ulaşıldığı gerekçesiyle iptaline karar verilmiştir.

Bölge İdare Mahkemesi İdari Dava Dairesi Kararının Özeti: İstinaf başvurusuna konu İdare Mahkemesi kararının hukuka ve usule uygun olduğu ve istinaf dilekçelerinde ileri sürülen iddiaların söz konusu kararın kaldırılmasını sağlayacak nitelikte görülmediği belirtilerek 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 45. maddesinin 3. fıkrası uyarınca istinaf başvurusunun reddine karar verilmiştir.

... Bölge İdare Mahkemesi ... İdari Dava Dairesince verilen kararın temyizden incelenerek bozulması istenilmektedir.

...Ayrıca, dosya içerisinde yer alan bilgi, belgeler ile tapu kayıtlarının incelenmesinden, uyuşmazlık konusu ... sayılı parsel hisselerinin dağıtımının yapıldığı ... ada, ..., ... ve ... sayılı parsellerin çok sayıda hissedar maliki bulunduğu ve bakılan dava sonucunda verilecek kararın parsel maliklerinin tamamını doğrudan etkileyeceği, ancak ... İdare Mahkemesi'nin ... tarih ve E:... sayılı ara kararı ile; parsel maliklerinden yalnızca ... ile ...'a davanın ihbarına karar verildiği, bu kararın ...'a tebliğine ilişkin alındının ise dosyada bulunmadığı görülmüştür. Bu itibarla, uyuşmazlık

konusu parsellere ilişkin güncel mülkiyet durumu tespit edildikten sonra diğer maliklere de davanın ihbar edilmesi gerekmektedir.” gerekçesiyle davalıların temyiz talepleri kabul edilmiş ve temyize konu karar bozularak dava dosyası Bölge İdare Mahkemesi İdari Dava Dairesine gönderilmesine karar verilmiştir.

Kararda, İdare Mahkemesi ve Bölge İdare Mahkemesi’nin, 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu’nun 31. maddesi uyarınca re’sen dikkate alınması gereken davanın ihbarı yükümlülüğünü yerine getirmediği tespit edilmiştir.

Danıştay bu kararında; davada menfaati bulunan tüm kişilere davanın ihbar edilmesinin önemini açıkça vurgulamış ve davada menfaati bulunan tek bir kişiye dahi ihbar yapılmamasını bozma sebebi olarak görmüştür. Bu yaklaşım, davanın ilk aşamasında ihbar hususunun re’sen gözetilmesi gerektiğine ilişkin savlarımızı güçlendirmektedir.

Yargılama sürecinin adil ve hukuka uygun şekilde yürütülebilmesi için davanın, menfaati bulunan tüm kişilere usulüne uygun olarak ihbar edilmesi zorunluluğunun, davanın ilk aşamasında gözetilmesi ve uygulanması gereken bir konu olduğunun vurgulandığını ifade edebiliriz.

C. Danıştay 10. Dairesi’nin 05.03.2024 tarihli ve E. 2024/213, K. 2024/494 sayılı kararında¹⁴;

“İdare Mahkemesince; Adli Tıp Kurumunca hazırlanan bilirkişi raporu ile ön inceleme raporunun birlikte değerlendirilmesinden davacıda hem sağ karın hem sol karın fıtığı olduğu, teşhisin sol karında fıtık olarak konulmasına rağmen davacıya herhangi bir bilgi verilmeden sağ karında fıtık operasyonu gerçekleştirildiği, bu durumda ise sağlık hizmetini yürüten kamu personelinin (ameliyatı gerçekleştiren doktorun) bu hizmeti yürütürken hizmetin gereği olan gerekli dikkat ve

¹⁴ Danıştay 10. Dairesi, 05.03.2024 Tarih ve E. 2024/213, K. 2024/494 Sayılı Karar, <https://karararama.danistay.gov.tr> (Erişim Tarihi: 13.10.2025).

Prof. Dr. Selami DEMİRKOL
Büşra AVCİ

özeni göstermediğinin anlaşıldığı ve idarenin kamu hizmetini yürütürken kusurlu olduğu sonucuna varıldığı, idarenin kusurlu hizmetinden dolayı davacının talep ettiği 30.000,00 TL manevi tazminatın takdiren 20.000,00 TL'sinin adli yargı yerindeki dava açma tarihinden itibaren işleyecek yasal faiziyle birlikte ödenmesi gerektiği gerekçesiyle davanın kısmen kabulüne, kısmen reddine karar verilmiştir.

Dairece; hükme esas alınan bilirkişi raporu taraflara tebliğ edilmeden ve taraflara rapora itiraz hakkı tanınmadan, **adil yargılanma hakkının bir unsuru olan hukuki dinlenilme hakkının ve dolayısıyla savunma hakkının kısıtlanması suretiyle, ayrıca davanın ihbarı için geçerli koşulların oluştuğu anlaşılmakla, dava konusu olayda idare ile arasında rücu ilişkisi doğabilecek olan kişi veya kişilerin tespit edilmesi suretiyle davanın re'sen ilgili veya ilgililere ihbar edilmesi gerekirken, belirtilen hususlar gözetilmeksizin davanın esası hakkında karar verilmesinde hukuka uygunluk görülmediği** gerekçesiyle İdare Mahkemesi kararının kabule ilişkin kısmının bozulmasına karar verilmiştir.

Bu kararda da davanın ihbar edilmesi için gerekli koşulların bulunduğu halde ihbar edilmemiş olması eleştirilmiş ve bozma sebebi olarak sayılmıştır.

Görüleceği üzere bu kararlar, 2024 tarihli güncel kararlar olup, günümüzde hala İdare Mahkemeleri ve Bölge İdare Mahkemelerinin davalarda, davanın sonucuna bağlı hakkı bulunan üçüncü kişilerin kendi hukuki yararlarını koruyabilmesi için davaya müdahale imkanı tanımadığı görülmektedir. Bu durum, davayı kazanmasında yararı bulunan tarafın yanında yer alarak sürece katılmak isteyen üçüncü kişilerin adil yargılanma haklarının korunmasını ve mahkemeye erişim haklarını engellemektedir.

D. Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulunun 08.11.2021 tarihli ve E.2021/1015, K.2021/2270 sayılı kararının ilgili kısmı ise şöyledir¹⁵:

"...davanın ihbarı konusunda taraflardan birinin talebi olmasa bile, ihbarın Danıştay, mahkeme veya hâkim tarafından re'sen yapılması gerekmektedir. Ayrıca, yargılanan işlem olmakla birlikte, dava sonucunda verilecek karardan doğrudan etkilenecek kişiye ihbarda bulunulmayıp, onun bilgisi dışında ve uyuşmazlığa ilişkin beyanları alınmadan davanın sonuçlandırılması, Kanun'un amir hükmünün ihlâli olacağı gibi, Anayasa'nın 36. ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (AİHS) 6. maddesinde düzenlenen adil yargılanma hakkının da ihlâli sonucunu doğuracağı açıktır.

Nitekim, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Menemen Minibüsçüler Odası/Türkiye kararında, yargıya erişim hakkının, AİHS'nin 6. maddesinin "yargılanma hakkı" ile ilgili birinci fıkrasının yalnızca bir yönünü oluşturduğuna, mahkemeye erişim hakkının etkin olabilmesi için, haklarına müdahale edilen bir kimsenin açık ve kesin bir şekilde bu işleme itiraz edebilmesi ve bu itirazların mahkemece tartışılabilmesi ve incelenmesi gerektiğine, İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 31. maddesinin mahkemeye erişim hakkını doğrudan etkilediğine işaret etmiştir.

Olayda, Hazine tarafından taşınmazın tarım amacı dışında kullanılmasının mümkün olmadığı gerekçesiyle **mevzii imar planının iptali talep edildiğinden, bu konuda Mahkemece verilecek karardan, dava konusu taşınmaz maliki ... Gıda Paz. İnş. Ltd. Şti.'nin hak ve menfaatinin etkileneceği açıktır.**

¹⁵ Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu, 08.11.2021 Tarih ve E.2021/1015, K.2021/2270 Sayılı Karar, <https://karararama.danistay.gov.tr>, (Erişim Tarihi: 13.10.2025).

Prof. Dr. Selami DEMİRKOL
Büşra AVCI

Dolayısıyla, Van 2. İdare Mahkemesince, anılan şirkete dava ihbar edildikten sonra dava hakkında bir karar verilmesi gerekmektedir.

Bu itibarla; davanın, taşınmaz malikine ihbar edilmeksizin ve imar planı yönünden bir değerlendirme yapılmaksızın, dava konusu işlemin iptali yolunda verilen İdare Mahkemesi ısrar kararında hukuki isabet bulunmamaktadır.” gerekçeleriyle hüküm kurulmuştur.

E. Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulunun 12.02.2020 tarihli ve E.2018/1928, K.2020/326 sayılı kararında özetle¹⁶:

"...Uyuşmazlıkta, davacı tarafından, 2011 yılı öğretmenlerin il içi isteğe bağlı yer değiştirme döneminde Ankara ili, Çankaya ilçesi, Ayten Tekişik İlköğretim Okulu'na sıralı atanma talebinin reddine ilişkin işlem ile anılan okula G.K.'nin atanmasına ilişkin işlemin ve bu işlemlerin dayanağı olan 2011 Yılı öğretmenlerin İl İçi İsteğe Bağlı Yer Değiştirme Kılavuzu'nun ekinde yer alan '12. Yer Değiştirme Takvimi' başlıklı Ek-1'in iptalinin istenildiği anlaşılmakta olup, **bu davanın sonucunda G.K.'nin menfaatinin etkileneceği açıktır. Buna göre, davanın G.K.'ye ihbar edildikten sonra Dairesince bir karar verilmesi gerekmektedir.**

Bu itibarla, davada, G.K.'ye ihbar edilmeksizin verilen dava konusu bireysel işlemlerin iptali yolundaki Daire kararında hukuki isabet bulunmamaktadır..." gerekçesiyle hüküm kurulmuştur.

İncelenen Danıştay kararları göstermektedir ki; 2577 sayılı Kanun'un 31. maddesinde "davanın ihbarı" hususunun mahkemeler tara-

¹⁶ Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu, 12.02.2020 Tarih ve E.2018/1928, K.2020/326 Sayılı Karar, <https://karararama.danistay.gov.tr>, (Erişim Tarihi: 13.10.2025).

findan re'sen gözetilmesi gerektiği açıkça düzenlenmiş olmasına rağmen, uygulamada bu yükümlülüğün çoğu zaman yerine getirilmediği görülmektedir.

Mahkemenin ihbar yükümlülüğünü yerine getirmemesi, davanın sonucundan hukuken etkilenecek üçüncü kişilerin yargılama sürecinden haberdar olamamasına yol açmakta; böylece bu kişilerin mahkemeye erişim hakkı, diğer bir ifadeyle adil yargılanma hakkı kapsamındaki taraf olma ve savunma imkânına sahip olma hakkı, fiilen ihlal edilmektedir.

Bu eksikliğin yarattığı hukuki sakıncalar göz önüne alındığında, davaların ihbar edilmesi meselesinin, 2577 sayılı Kanun'un 14. maddesinde düzenlenen ilk inceleme konuları arasına alınması zorunluluk haline gelmiştir. Bu hususun yasal bir zorunluluk olarak düzenlenmesi, yargılama sürecinin adil ve hakkaniyete uygun şekilde yürütülmesi açısından elzemdir.

IV. ANAYASA MAHKEMESİ'NİN İHLAL TESPİTLERİ

Anayasa Mahkemesi, ihbar yükümlülüğünün yerine getirilmemesini, yalnızca bir usul hatası olarak değil, aynı zamanda Anayasa'nın 36. maddesi ile güvence altına alınan adil yargılanma hakkı ve mahkemeye erişim hakkının ihlali olarak değerlendirmektedir.

Anayasa'nın 36. maddesinde güvence altına alınan hak arama özgürlüğü, bir temel hak olmanın yanında diğer temel hak ve özgürlüklerden gereken şekilde yararlanılmasını ve bunların da korunmasını sağlayan en etkili güvencelerden biridir. Bu bakımdan davanın bir mahkeme tarafından görülebilmesi ve kişinin adil yargılanma hakkı kapsamına giren güvencelerden faydalanabilmesi için ilk olarak kişiye,

Prof. Dr. Selami DEMİRKOL
Büşra AVCI

iddialarını ortaya koyma imkanının tanınması gerekir. Diğer bir ifadeyle dava yok ise adil yargılanma hakkının sağladığı güvencelerden yararlanmak da mümkün olmaz¹⁷.

Bireysel başvuru kapsamında yaptığı değerlendirmelerde Anayasa Mahkemesi, mahkemeye erişim hakkının bir uyuşmazlığı mahkeme önüne taşıyabilmek ve uyuşmazlığın etkili bir şekilde karara bağlanmasını isteyebilmek anlamına geldiğini ifade etmiştir¹⁸.

Anayasa Mahkemesi ihlal tespit ettiği kararlarında 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 31. maddesi uyarınca davanın sonucundan doğrudan etkilenecek, menfaati olan kişi veya kişilerin tespit edilmesi suretiyle davanın re'sen ilgili veya ilgililere ihbar edilmesi gerektiği hususu gözetilmeksizin verilen İdare Mahkemesi ve Bölge İdare Mahkemesi kararlarını Danıştay'ın bozduğu ve mahkemeye erişim hakkının ihlal edildiğine dair Danıştay kararlarındaki bu gerekçesine atıfla vurgu yapmaktadır.

Nitekim bu doğrultuda verilen Anayasa Mahkemesi'nin ihlal kararları incelendiğinde;

A. Anayasa Mahkemesinin 2017/36838 başvuru numaralı Ziya Organik Tarım İşletmeleri A.Ş. Başvurusunda verdiği 22.07.2020 tarihli kararı incelendiğinde¹⁹;

“Tekirdağ ili, Çerkezköy ilçesine bağlı Kızılpınar Belediyesinin mülkiyetinde bulunan 2239, 2642, 2643, 2644, 2647, 2649, 2660,

¹⁷ Anayasa Mahkemesi, 23.02.2016 Tarih ve B.No.2013/8896 Sayılı Mohammed Aynosah Kararı, § 33, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/>, (Erişim Tarihi: 17.10.2025).

¹⁸ Anayasa Mahkemesi, 07.11.2013 Tarih ve B.No.2012/791 Sayılı Özkan Şen Kararı, § 52, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/>, (Erişim Tarihi: 17.10.2025).

¹⁹ Anayasa Mahkemesi, 22.07.2020 Tarih ve B.No.2017/36838 Sayılı Ziya Organik Tarım İşletmeleri A.Ş. Kararı, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/>, (Erişim Tarihi: 17.10.2025).

2686 ve 2687 parsel sayılı taşınmazların satış ihalesi 25/6/2010 tarihinde başvuru Şirket üzerinde bırakılmıştır.

Belediyenin 9/7/2010 tarihli ihalenin onaylanmasına ve ihale belelinin otuz gün içinde ödenmesine ilişkin yazısı üzerine başvuru Şirket tarafından ihale belelinin ödenmesi üzerine tapuda tescil işlemlerinin yapılması suretiyle taşınmazların mülkiyeti Şirkete geçmiştir.

Çerkezköy'de ikamet eden üçüncü bir kişi (davacı) tarafından ihalenin hukuka aykırı olduğu ve geçici teminatın %3 olması gerekirken %30'a çıkarılması sebebiyle ihaleye giremediği iddialarıyla 25/6/2010 tarihinde yapılacak ihale kararının ve şartnamelerin iptali istemiyle 23/6/2010 tarihinde Kızılpınar Belediye Başkanlığına karşı Tekirdağ İdare Mahkemesinde (İdare Mahkemesi) dava açılmıştır.

İdare Mahkemesi 4/6/2014 tarihli ara kararı ile 12/11/2012 tarihli ve 6360 sayılı Ondört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun uyarınca Kızılpınar Belediye Başkanlığının hasım mevkiinden çıkartılarak Çerkezköy Belediye Başkanlığının (Belediye) hasım mevkiine alınmasına karar vermiştir.

Mahkeme 25/7/2014 tarihli kararıyla dava konusu işlemin iptaline karar vermiş, anılan kararın iptale ilişkin kısmı Danıştay Onüçüncü Dairesinin 25/5/2017 tarihli kararıyla kesin olmak üzere onanmıştır.

Mahkemenin iptal kararının kesinleşmesi üzerine Belediye tarafından 16/8/2017 tarihinde taşınmazların tapu kayıtlarının iptali ile Belediye adına kayıt ve tescili talebiyle başvuru Şirkete karşı Çerkezköy 2. Asliye Hukuk Mahkemesinde (Hukuk Mahkemesi) dava açılmıştır.

Dava dilekçesi 2/10/2017 tarihinde başvuru Şirkete tebliğ edilmiştir.

Prof. Dr. Selami DEMİRKOL
Büşra AVCI

Bireysel başvuruya dayanak davanın konusu ve uyuşmazlığın niteliği dikkate alındığında başvurucunun belirtilen davanın sonucundan doğrudan etkileneceği, bu itibarla davaya katılımında hukuki yararının bulunduğu ilk bakışta ve çok açık bir şekilde görülmektedir.

Söz konusu davada başvurucunun davalı idare ile kesişen ve örtüşen birtakım menfaatlerinin bulunduğu açıktır. **Davalı idare tarafından ihalenin iptal edilmesine ilişkin olarak gerekli savunmayı yapmış olduğu değerlendirilse bile mülkiyetin sahibi olarak başvuru Şirketin davanın aleyhe neticelenmesi ihtimalinde en fazla etkilenecek taraf olması sebebiyle savunma yapma ve delillerini sunması durumunda yargılamanın seyrinin değişebileceği ihtimali göz önünde bulundurulmalıdır. Bu bağlamda dava konusu edilen ihalelerin iptalini gerektirecek herhangi bir hukuka aykırılık unsuru bulunmadığıyla ilgili olarak başvuru Şirket tarafından da ileri sürülebilecek ilave birtakım iddialarda bulunabileceği öngörülebilir bir durumdur.**

Buna göre somut olayda başvuru Şirketin davanın kendisine ihbar edilmemesi nedeniyle taşınmazlarıyla ilgili yargılama sürecine katılamadığı, uyuşmazlıkla tamamen irtibatsız kaldığı, uyuşmazlığın esasına ilişkin ve sonuca etkili olduğunu düşündüğü hususlarda görüşlerini dile getirme ve iddialarını ispata yönelik deliller sunabilme fırsatını bulamadığı anlaşılmaktadır. Öte yandan başvurucunun haklarını doğrudan etkileyen söz konusu davadan haberdar edilmesindeki bireysel yararın usul ekonomisinin gözetilmesindeki kamusal yarara nazaran baskın bir nitelik taşıdığı ve davanın ihbar edilmemesinin kamu yararı ile bireysel yarar arasında gözetilmesi gereken dengeyi başvuru aleyhine ciddi bir şekilde zedelediği değerlendirilmiştir.

Bu durumda derece mahkemesinin 2577 sayılı Kanun'un 31. maddesindeki davanın ihbarına ilişkin usul hükümlerini yerine getirmemesi nedeniyle mahkeme huzurunda argümanlarını öne sürme imkanından yoksun bırakılmasının başvurucuya aşırı ve

orantısız bir külfet yüklediği, bu sebeple başvurucunun mahkemeye erişim hakkına yapılan müdahalenin ölçüsüz olduğu sonucuna varılmıştır.

Açıklanan gerekçelerle başvuru sahiplerinin Anayasa'nın 36. maddesinde güvence altına alınan mahkemeye erişim hakkının ihlal edildiğine karar verilmesi gerekir." şeklinde hüküm kurulmuş, başvuru sahibinin davaya katılma imkânından mahrum bırakılması suretiyle mahkemeye erişim hakkının ihlal edildiği yönünde tespit yapılmıştır.

B. Anayasa Mahkemesi'nin 2021/16758 başvuru numaralı, Saffet Öksüz Başvurusu'nda verdiği 07.03.2024 tarihli kararı incelendiğinde²⁰;

"Başvurucu, İzmir ili Karşıyaka ilçesi İmbatlı Mahallesi'nde bulunan apartmanın alt katında yer alan dükkânın malikidir.

Taşınmazın bulunduğu apartmanın yöneticisi G.B. anılan dükkânda gerçekleştirilen ruhsata aykırı imalatlar için düzenlenen yapı kayıt belgesinin iptali talebiyle İzmir Valiliği Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğüne başvurmuştur.

İdari başvuru, anılan Müdürlüğün 16/12/2019 tarihli işlemiyle reddedilmiştir.

G.B. anılan taşınmazın ruhsat ekindeki mimari projede 207/B No.lu dükkânın alt katının dolgu alanı olduğu, aynı dükkânın zemin katında ortak alan olan su deposu ve hidrofor alanı bulunduğu ancak projeye aykırı olarak dükkân alanına dâhil edilen her iki bölüme de dükkân sahibi olan başvuru sahibinin yapı kayıt belgesi aldığı, apartmanın ortak kullanım alanlarında diğer kat maliklerinin onayı alınmadan ya-

²⁰ Anayasa Mahkemesi, 07.03.2024 Tarih ve B.No.2021/16758 Sayılı Saffet Öksüz Kararı, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/>, (Erişim Tarihi: 17.10.2025).

Prof. Dr. Selami DEMİRKOL
Büşra AVCI

pılan işlemin hukuka aykırı olduğu iddialarıyla başvurunun reddi işleminin iptali talebiyle İzmir Valiliği aleyhine İzmir 3. İdare Mahkemesi'nin (Mahkeme) E.2020/455 sayılı dosyası ile dava açmıştır.

Mahkeme 12/10/2020 tarihli kararıyla dava konusu işlemi iptal etmiştir. Kararın gerekçesinde; ortak alan niteliğindeki apartman su deposu ile hidrofor alanının 207/B. No.lu dükkân alanına dâhil edilerek dükkânın büyütüldüğünün, bu alanlar üzerinde tasarruf yapılabilmesi için tüm kat maliklerinin oybirliğiyle karar alması gerekirken diğer maliklerin rızası hilafına anılan imalatlarla ilgili olarak yapı kayıt belgesi düzenlendiğinin anlaşıldığı belirtilmiştir.

Davalı idare tarafından istinaf talebinde bulunulması üzerine İzmir Bölge İdare Mahkemesi 4. İdari Dava Dairesinin 23/3/2021 tarihli kararıyla istinaf başvurusunun reddine kesin olmak üzere hükmedilmiştir.

İzmir Valiliği Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğünün 8/3/2021 tarihli yazısı ile başvuru adına kayıtlı yapı kayıt belgesinin anılan mahkeme kararı ile iptal edildiği, Karşıyaka Belediye Başkanlığınca yapı kayıt belgesinin iptali sonucunda lüzumlu işlemlerin yapılması gerektiği bildirilmiş, anılan ihtarname 22/3/2021 tarihinde başvurucuya tebliğ edilmiştir.

Başvurucu 12/4/2021 tarihinde bireysel başvuruda bulunmuştur.

Başvurucu, bireysel başvuruya dayanak davada verilen iptal hükmünün doğrudan kendisi hakkında sonuç doğurduğu hâlde Mahkemece davanın kendisine ihbar edilmemesi nedeniyle yargılama aşamasında delil sunma ve iddialarını ispat etme imkânından yoksun kaldığından yakınmıştır. Dava konusu edilen yapı kayıt belgesinin Çevre ve Şehircilik Bakanlığından alınmış usule uygun bir belge olduğunu vurgulayan başvuru, maliki olduğu taşınmaza ilişkin yapı kayıt belgesinin iptali sonucunu doğuran davada mahkeme kararının kesinleşmesi ile davalı idare tarafından belgenin iptali yönünde

işlem tesis edildiğini belirtmiştir. Ayrıca kesinleşen mahkeme hükmünün icrası aşamasında idare tarafından kendisine gönderilen yazıyla birlikte durumdan haberdar olduğunu ifade etmiş; davaya katılımının sağlanmaması nedeniyle hukuki menfaatini korumaya yönelik iddialarını dile getiremediğinden şikâyet ederek Anayasa'nın 36. maddesinde güvence altına alınan adil yargılanma hakkının ihlal edildiğini ileri sürmüştür.

Bireysel başvuruya dayanak davanın konusu ve uyuşmazlığın niteliği dikkate alındığında başvurucunun belirtilen davanın sonucundan doğrudan etkileneyeceği, bu itibarla davaya katılımında hukuki yararlarının bulunduğu ilk bakışta ve çok açık şekilde görülmektedir.

Söz konusu davada, başvurucunun davalı idare ile örtüşen birtakım menfaatlerinin bulunduğu açıktır. Bu bağlamda dava konusu edilen yapı kayıt belgesinin iptalini gerektirecek herhangi bir hukuka aykırılık unsuru bulunmadığıyla ilgili olarak başvuru tarafından da ileri sürülebilecek bazı hususların yargılama sürecinde davalı idare tarafından zaten dile getirildiği görülmüştür. Bununla **birlikte başvurunun özellikle ihtilaf konusu taşınmazın maliki sıfatını haiz olması sebebiyle dava konusu uyuşmazlığa ilişkin olarak sadece kendisinin ileri sürebileceği ilave birtakım iddialarda bulunabileceği de öngörülebilir bir durumdur. Nitekim başvurucunun bireysel başvuru formunda özellikle mülkiyet hakkı bağlamında öne sürdüğü ve derece mahkemesince dikkate alınması gerektiğini belirttiği iddialarının yargılama sürecinde davalı idare tarafından ileri sürülmediği anlaşılmaktadır.** Başvurucu 2015 yılında dava konusu dükkânı iki katlı olarak satın aldığını, fiilen de bu şekilde kullandığını, bodrum katındaki ruhsatsız depo alanının ayrı bir girişinin mevcut olmadığını, tek girişinin 12 No.lu daireden sağlandığını, mevcut gayrimenkul için yapı kayıt belgesinin kendi talebi üzerine Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından verildiğini ileri sürmüştür. Bu

Prof. Dr. Selami DEMİRKOL
Büşra AVCİ

itibarla derece mahkemesinin yargılama sürecinde bahse konu iddiaları değerlendirmek suretiyle bir sonuca ulaştığından söz edilemez. **Dolayısıyla başvurucunun şayet davaya katılımı sağlanmış olsaydı derece mahkemesi kararındaki değerlendirmelere ilave birtakım değerlendirmeler/incelemeler yapılmasını gerektirecek farklı iddialara yer verdiği hususu gözden uzak tutulmamalıdır.**

Buna göre somut olayda başvurucunun davanın kendisine ihbar edilmemesi nedeniyle maliki olduğu taşınmaza ilişkin yargı sürecine katılamadığı, uyuşmazlıkla tamamen irtibatsız kaldığı, uyuşmazlığın esasına ilişkin ve sonuca etkili olduğunu düşündüğü hususlarda görüşlerini dile getirme ve iddialarını ispata yönelik deliller sunabilme fırsatını bulamadığı anlaşılmıştır. Öte yandan başvurucunun haklarını doğrudan etkileyen söz konusu davadan haberdar edilmesindeki bireysel yararın usul ekonomisinin gözetilmesindeki kamusal yarara nazaran baskın bir nitelik taşıdığı ve davanın ihbar edilmemesinin kamu yararı ile bireysel yarar arasında gözetilmesi gereken dengeyi başvuru aleyhine ciddi bir şekilde zedelediği değerlendirilmiştir.

Bu durumda derece mahkemesinin 2577 sayılı Kanun'un 31. maddesindeki davanın ihbarına ilişkin usul hükümlerini yerine getirmemesi nedeniyle mahkeme huzurunda argümanlarını öne sürme imkânından yoksun bırakılmasının başvurucuya aşırı ve orantısız bir külfet yüklediği, bu sebeple başvurucunun mahkemeye erişim hakkına yapılan müdahalenin ölçüsüz olduğu sonucuna varılmıştır. Bununla birlikte bu ihlal kararının Mahkemece yapılan yargılama sonucunda verilen karara ilişkin bir değerlendirme içermediği vurgulanmalıdır.

Açıklanan gerekçelerle Anayasa'nın 36. maddesinde güvence altına alınan mahkemeye erişim hakkının ihlal edildiğine karar verilmesi gerekir." gerekçeleriyle hüküm kurulmuştur. Dolayısıyla mahkemece 2577 sayılı Kanun'un 31. maddesindeki davanın ihbarına ilişkin usul

hükümleri yerine getirilmemesi ve Danıştay'ın bu usul hükümleri yerine getirilmeden verilen kararı onadığı açıktır. Bu durumda uygulamada; taşınmaz malikinin dahi davadan en fazla etkilenecek kişi olmasına rağmen davaya dahil edilmediği, savunma ve delil sunma imkânı tanınmadığı, idarenin mahkeme kararı gereğini yerine getirdiği aşamada taşınmaz malikinin durumdan haberdar olduğu anlaşılmaktadır.

C. Yine Anayasa Mahkemesi'nin 2015/13950 başvuru numaralı, Sema Calgav ve Oya Yamak Başvurusunda verdiği 24.05.2018 tarihli kararı incelendiğinde²¹;

“Başvurucular, bireysel başvuruya dayanak davada verilen iptal hükmü doğrudan kendileri hakkında sonuç doğurduğu hâlde Mahkemece davanın kendilerine ihbar edilmemesi nedeniyle yargılama aşamasında delil sunma ve iddialarını ispat etme imkânından yoksun kaldıklarından şikâyet etmektedir. Başvurucular, maliki oldukları taşınmaza ilişkin imar planının iptal edildiği yönünde aldıkları duyum üzerine Belediyeye yaptıkları müracaata cevaben gönderilen yazı ile söz konusu dava hakkında bilgi sahibi olabildiklerini ifade etmektedir. İmar planının iptal edilmesi nedeniyle hem taşınmazlarının değerinin düştüğünü hem de sağladığı kira gelirinden yoksun kaldıklarını belirten başvurucular, davaya katılımlarının sağlanmamış olması nedeniyle hukuki menfaatlerini korumaya yönelik bu iddialarını dile getiremediklerinden şikâyet etmekte; Anayasa'nın 36. maddesinde güvence altına alınan adil yargılanma haklarının ihlal edildiğini ileri sürmektedir.

Bireysel başvuruya konu olayda, başvuruçuların maliki oldukları taşınmaza ilişkin imar planlarının uyuşmazlık konusu edildiği bir idari dava söz konusudur. Bir şirket tarafından açılan bu davada nazım ve uygulama imar planlarının taşınmazın akaryakıt istasyonu alanı olarak

²¹ Anayasa Mahkemesi, 24.05.2018 Tarih ve B.No.2015/13950 Sayılı Sema Calgav ve Oya Yamak Kararı, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/>, (Erişim Tarihi: 17.10.2025).

Prof. Dr. Selami DEMİRKOL
Büşra AVCI

ayrılmasına dair kısımlarının iptali istenilmiştir. Yapılan yargılama sonucunda dava konusu imar planları iptal edilmiştir. **Belirtilen iptal hükmünün doğrudan başvuruçular üzerinde etki ve sonuçlarını gösterdiği, nitekim anılan karar gereğince başvuruçuların hisseli maliki oldukları taşınmazın imar planında akaryakıt istasyonu alanı olmaktan çıkarılarak yeniden planlama sürecine dâhil edildiği görülmektedir. Bu itibarla başvuruçuların sonucundan doğrudan etkilendikleri bir idari davanın yargılama sürecine katılımlarının sağlanmaması nedeniyle mahkemeye erişim hakkına yönelik bir müdahalenin bulunduğu sonucuna varılmıştır.**

Somut olayda maliki oldukları taşınmaza ilişkin imar planlarının iptalinin başvuruçuların menfaatini doğrudan etkilediği dikkate alındığında davanın başvuruçulara ihbar edilmemesi suretiyle mahkemeye erişim hakkına yapılan müdahalede usul ekonomisinin sağlanmasındaki kamusal yararın **başvuruçuların davaya katılmalarının bireysel yararlarının görmezden gelinmesini gerektirecek önem ve ağırlıkta olduğu hususunda ciddi kuşklar oluşmaktadır. Bu nedenle meşru amacın varlığının aşağıda müdahalenin ölçülülüğüyle birlikte ele alınmasının daha uygun olacağı değerlendirilmiştir.**

Buna göre somut olayda başvuruçuların davanın kendilerine ihbar edilmemesi nedeniyle taşınmazlarıyla ilgili yargılama sürecine katılmadıkları, uyuşmazlıkla tamamen irtibatsız kaldıkları, uyuşmazlığın esasına ilişkin ve sonuca etkili olduğunu düşündükleri hususlarda görüşlerini dile getirme ve iddialarını ispata yönelik deliller sunabilme fırsatını bulamadıkları anlaşılmaktadır. Öte yandan başvuruçuların haklarını doğrudan etkileyen söz konusu davadan haberdar edilmeleirindeki bireysel yararın usul ekonomisinin gözetilmesindeki kamusal yarara nazaran baskın bir nitelik taşıdığı ve davanın ihbar edilmeme-

sinin kamu yararı ile bireysel yarar arasında gözetilmesi gereken dengeyi başvuruçular aleyhine ciddi bir şekilde zedelediği değerlendirilmiştir.

Bu durumda derece mahkemelerinin 2577 sayılı Kanun'un 31. maddesindeki davanın ihbarına ilişkin usul hükümlerini yerine getirmemesi nedeniyle mahkeme huzurunda argümanlarını öne sürme imkanından yoksun bırakılmalarının başvuruçulara aşırı ve orantısız bir külfet yüklediği, bu sebeple başvuruçuların mahkemeye erişim hakkına yapılan müdahalenin ölçüsüz olduğu sonucuna varılmıştır.

Açıklanan gerekçelerle başvuruçuların Anayasa'nın 36. maddesinde güvence altına alınan mahkemeye erişim hakkının ihlal edildiğine karar verilmesi gerekir." gerekçeleriyle hüküm kurulmuş, Anayasa Mahkemesi tarafından ayrıca 2577 sayılı Kanun'un 31. maddesindeki davanın ihbarına ilişkin usul hükümlerinin yerine getirilmemesi nedeniyle mahkeme huzurunda argümanlarını öne sürme imkanından yoksun bırakılmalarının menfaati etkilenecek kişilere aşırı ve orantısız bir külfet yüklediği ve mahkemeye erişim hakkına yapılan müdahalenin ölçüsüz olduğu sonucuna da varılmıştır.

Bu itibarla bir davanın sonucundan menfaati etkilenecek olan kişilerin bu yargılama hakkında bilgi sahibi olabilmelerine, uyuşmazlığın çözümü için gerekli ve sonuca etkili olduğunu düşündükleri hususlarda açıklamada bulunabilmelerine, iddialarını ispata yönelik delil sunabilmelerine imkân sağlanmasının en etkili yolunun 2577 sayılı Yasa'nın 14. maddesinde vurgulanması gerektiği önerimizi bu çalışmamız ile gündeme getirmekteyiz.

Bu husus aynı zamanda yargı mercilerinin tüm verileri dikkate alıp değerlendirme yaptıktan sonra gerekçeli karar vermesini sağlayacağından silahların eşitliği ve çelişmeli yargılama ilkesi ile de ilgilidir. Nitekim 6100 sayılı Kanun'un 27. maddesinde, mahkemeye

Prof. Dr. Selami DEMİRKOL
Büşra AVCI

erişim hakkının güvenceleriyle örtüşür nitelikte bir düzenleme getirilerek davanın taraflarının yanı sıra müdahiller ve yargılamanın diğer ilgililerinin de kendi hakları ile bağlantılı olarak hukuki dinlenilme hakkına sahip oldukları belirtilmiştir.

Dolayısıyla mahkeme; davanın taraflarına, müdahillere, yargılamanın diğer ilgililerine savunma hakkını kullanma imkânı vermeden davanın esasıyla ilgili değerlendirme yapamayacaktır.

V. AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİNİN İHLAL DEĞERLENDİRMELERİ

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM), mahkemeye erişim hakkını Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6. maddesinin temel unsuru olarak kabul etmektedir. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (AİHS veya Sözleşme) 6'ncı maddesinin amacını gerçekleştirmek, hakları etkili ve uygulanabilir hale getirmek için mahkemeye erişim hakkının tanınması gerekir. Her ne kadar AİHS'nin 6'ncı maddesinin birinci fıkrasında mahkemeye erişim hakkı açıkça düzenlenmemiş olsa da (Kloth, 2010: 3), herkesin, davasını bir mahkeme tarafından görülmesini isteme hakkına sahip olduğu kabul edilmiştir. Mahkemeye erişim hakkı adil yargılanma hakkının ön koşuludur²². Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM), Sözleşme'nin 6. maddesinin (1) fıkrasında kullanılan terimler bir bütün olarak alt ayırtı kuralları ile birlikte dikkate alındı-

²² Sözleşmenin zımnen mahkemeye erişim hakkını düzenlediği ve mahkemeye erişim hakkının adil yargılanma için ön şart olduğu ilk kez "Doğrudan Etki Doktrini"nce kabul edilmiştir. Bkz: (Alston et al., 1999: 191). Doğrudan etki doktrinine karşı olarak "Özsel Etki Doktrini", mahkemeye erişim hakkının adil yargılanma hakkını içermediğini, her ikisinin birbirinden farklı kaynaklar olduğunu kabul ederek Doğrudan Etki Doktrini'ne karşı çıkmaktadır. Bkz: (Jones, 2014: 153).

ğında mahkemeye erişim hakkını da garanti altına aldığı sonucuna ulaşıldığını belirtmiştir²³. AİHM'e göre mahkemeye erişim hakkı, Sözleşme'nin 6. maddesinin (1) numaralı fıkrasında mündemiçtir. Bu çıkar-sama, Sözleşmeciler devletlere yeni yükümlülük yükleyen genişletici bir yorum olmayıp 6. maddenin (1) numaralı fıkrasının birinci cümlesinin lafzının Sözleşme'nin amaç ve hedefleri ile hukukun genel prensiplerinin gözetilerek birlikte okunmasına dayanmaktadır. **Sonuç olarak Sözleşme'nin 6. maddesinin (1) numaralı fıkrası, herkesin me-deni hak ve yükümlülüklerle ilgili iddialarını mahkeme önüne ge-tirme hakkına sahip olmasını kapsamaktadır**²⁴.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi; adil yargılanmanın bir unsurunu teşkil eden mahkemeye erişim hakkının mutlak olmadığını, doğası gereği devletin düzenleme yapmasını gerektiren bu hakkın belli ölçüde sınırlanabileceğini kabul etmektedir. Ancak AİHM, bu sınırlamaların kişinin mahkemeye erişimini, hakkın özünü zedeleyecek şekilde ve genişlikte kısıtlamaması ve zayıflatmaması gerektiğini ifade etmektedir. AİHM'e göre, meşru bir amaç taşımayan ya da uygulanan araç ile ulaşılmak istenen amaç arasında makul bir orantılılık ilişkisi kurmayan sınırlamalar Sözleşme'nin 6. maddesinin birinci fıkrasıyla uyumlu olmaz²⁵.

²³ Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 21.2.1975 Tarih ve B.No.4451/70 Sayılı Golder/The United Kingdom Kararı, §§ 28-36, <https://hudoc.echr.coe.int>, (Erişim Tarihi: 20.10.2025).

²⁴ Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 21.02.1975 Tarih ve B.No.4451/70 Sayılı Golder/The United Kingdom Kararı, § 36, <https://hudoc.echr.coe.int>, (Erişim Tarihi: 20.10.2025).

²⁵ Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 17.11.2015 Tarih ve B.No.611/12 Sayılı Sefer Yılmaz ve Meryem Yılmaz/Türkiye Kararı, § 59; Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 17.09.2013 Tarih ve B.No.59601/09 Sayılı Eşim/Türkiye Kararı, § 19; Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 19.02.1998 Tarih ve B.No.28028/95 Sayılı Edificaciones March Gallego S.A./İspanya Kararı, § 34, <https://hudoc.echr.coe.int>, (Erişim Tarihi: 20.10.2025).

Prof. Dr. Selami DEMİRKOL
Büşra AVCİ

AİHM'e göre iç hukuktaki başvuru yollarına erişimi engelleyen bir kanunun bulunmaması 6. maddenin (1) numaralı fıkrasındaki gerekliliklerin yerine getirilmesi bakımından her zaman için yeterli olmayabilir. Hukuk devletinin, demokratik toplumdaki işlevi göz önünde bulundurulduğunda kanun koyucu tarafından temin edilen erişimin derecesinin aynı zamanda bireylerin "mahkeme hakkı"nın güvenceye bağlanması bakımından yeterli olması gerektiği anlaşılmaktadır. Erişim hakkının etkili olabilmesi için bireyin hakkına müdahale teşkil eden eylem ve işleme karşı argümanlarını dile getirebileceği açık ve pratik fırsatlara sahip olması gerekir²⁶.

Bu ilkenin somut uygulamalarından biri de “davanın ihbarı” meselesidir. Tarafın kendisini ilgilendiren bir davadan haberdar edilmemesi, onun savunma hakkını kullanmasını imkânsız hale getirir ve böylece mahkemeye erişim hakkını fiilen ortadan kaldırabilir. AİHM kararlarında bu hususun; adil yargılanma hakkının temel bir unsuru olduğu, başvurucuların kendilerini etkileyen bir yargı sürecinden haberdar edilmemesini, “mahkemeye etkili erişim hakkı”nın ihlali olarak değerlendirmiş ve ihlal durumlarında 6. maddenin ihlal edildiğine hükmedildiği görülmektedir. Konuya örnek olarak; Miragall Escolano ve Diğerleri/İspanya kararında AİHM, başvurucuların kendilerini etkileyen bir yargı sürecinden haberdar edilmemesini, “mahkemeye etkili erişim hakkı”nın ihlali olarak değerlendirmiştir. Benzer şekilde Tinnelly & Sons Ltd ve Diğerleri/Birleşik Krallık kararında da başvurucuların savunma yapma ve görüş bildirme imkanına sahip olmamaları, 6. maddenin ihlali olarak kabul edilmiştir.

Menemen Minibüsçüler Odası/Türkiye davası, bu ilkenin Türk idari yargısındaki yansıması açısından dönüm noktasıdır. Bu karar,

²⁶ Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 04.12.1995 Tarih ve B.No.23805/94 Sayılı Bellet/France Kararı, §36, <https://hudoc.echr.coe.int>, (Erişim Tarihi: 20.10.2025).

Türk yüksek mahkemeleri tarafından da benimsenmiş ve ihbar eksikliğinin AİHS'nin 6. maddesinin ihlalini oluşturduğu yönündeki kararlara dayanak teşkil etmiştir. Bu davada; adil yargılanma hakkı, ilk derece yargılamasında davaya katılımın sağlanmaması, temyiz incelemesinde davaya katılma, davanın ihbar edilmemesinin mahkemeye erişim hakkını ihlal ettiği ve temyiz aşamasında katılımın sınırlı bir inceleme imkânı tanıdığı hususları tartışılmıştır.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Menemen Minibüsçüler Odası/Türkiye başvurusu²⁷ ile ilgili kararını ayrıntılı olarak inceleyecek olursak;

1. Karara Konu Uyuşmazlık

Merkezi İzmir'de bulunan ve güzergâh izin belgesi ile yolcu taşımacılığı yapan başvuran Menemen Minibüsçüler Odası (Oda), İl Trafik Komisyonu kararı uyarınca faaliyette bulunmaktadır. İl Trafik Komisyonu'nca çıkarılan Genelge ile tesis olunacak bir Yönetmelik yürürlüğe girene kadar bazı kategorilerdeki araçlara yine sigortalı olmak üzere geçici güzergâh izin belgesi düzenlenmiştir. Bu Genelge, İzmir İlinin ilçesi olan Menemen ile İzmir İli arasında yolcu taşımacılığı yapan başvuran **Menemen Minibüsçüler Odasına üye olan araç sahiplerini doğrudan ilgilendirmektedir.** Başvuran Oda'nın üyeleri olan araç sahiplerinin araçlarına verilmiş olan yolcu taşıma izninin hukuka uygun olmadığı gerekçesiyle aynı güzergahta yolcu taşıma talebi olan **Menemen Yolcu Otobüsleri Motorlu Taşıtlar Kooperatifi (Kooperatif) tarafından İzmir İdare Mahkemesi'nde iptal davası açılmıştır.** Oda'nın bu davadan bilgisi olmamıştır.

²⁷ Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 9.12.2008 Tarih ve B.No.44088/04 Sayılı Menemen Minibüsçüler Odası/Türkiye Kararı, <https://hudoc.echr.coe.int>, (Erişim Tarihi: 20.10.2025).

Prof. Dr. Selami DEMİRKOL
Büşra AVCI

2. İdari Yargılama Süreci

İzmir İdare Mahkemesi, 29 Mayıs 2003 tarihli kararında yer verdiği, “Genelgenin dayanağı olarak gösterilen Yönetmeliğin esas amacının yolcuların güvenliğini sağlamak olduğu ve bu iznin, yoğun trafiği olan güzergâhta on dört yolcu taşıma kapasiteli küçük araçlara verilmesinin, yolcu güvenliğini tehlikeye sokabileceği” gerekçesiyle başvuran **Oda için verilmiş olan izni iptal etmiştir**. Menemen Kaymakamlığı, İzmir İdare Mahkemesi kararını başvuran Oda’ya tebliğ etmiş ve iptal kararı İzmir Valiliği tarafından temyiz olunmuştur. Danıştay önünde temyiz incelemesine tabi tutulan iptal kararı ile ilgili dosyaya başvuran Menemen Minibüsçüler Odası, temyiz safhasında müdahale dilekçesi vermiş ve davalı İzmir Valiliği yanında müdahil olmak istemiştir.

Müdahil olma talebi kabul edilen başvuran Oda, davalı yanında davaya katılmış ve Danıştay İzmir İdare Mahkemesi kararını onamıştır. Bilahare davacı Kooperatif tarafından Oda’ya verilmiş olan iznin dayanağını oluşturan Genelgenin iptali istemli açılan davada iptal kararı verilmiş ve başvuranın taşımacılık faaliyetine son vermesi istenilmiş ve bu karar başvuran aleyhine kesinleşmiştir.

3. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Yargılaması

Menemen Minibüsçüler Odası, AİHM’e yaptığı başvuruda ulusal Mahkemelerin İdari Yargılama Usulü Kanunu’nun hükümlerini hiçe sayarak ve AİHS’nin 6/1 maddesi hilafına hak ve yükümlülüklerini doğrudan etkileyen bu davadan Oda’nın haberdar edilmemesi nedeniyle yargılamanın adil yapılmadığından şikayetçi olmuşlardır. Başvuran Oda, bu yargı yerleri önünde iddia ve argümanlarını ileri süremediğini, dolayısıyla da dinlenme hakkının ihlal edildiğini belirtmiştir. AİHM yaptığı incelemede, mahkemeye erişim hakkının etkin olabilmesi için haklarına müdahale edilen bir kimsenin açık ve kesin bir şekilde bu iş-

leme karşı itiraz edebilmesi gerektiği görüşündedir. Bu kuralın, yalnızca açılmış olan bir dava için değil, aynı zamanda medeni haklarından birinin yasal olmayan yollarla ihlal edildiğini düşünen ve 6/1 madde hükümlerine uygun olarak bir mahkeme önünde itiraz etme imkânı bulamayan herkes için geçerli olduğu hatırlatmasını yapmıştır.

İç hukukun uygulanması konusunda, ulusal mahkemelerin yerine geçip değerlendirme yapma yetkisinin olmadığını belirten AİHM, AİHS'nin gereklerine uyulup uyulmadığı konusunda nihai karar verme mercii olduğuna dikkat çekmiştir. Bu doğrultuda, uygulama yöntemlerinin, başvuranın mahkemeye erişim hakkını doğrudan etkilediği için AİHM, 2577 sayılı Yasa'nın 31. maddesi hükümlerine bakmakla yükümlü olduğunu ifade etmiştir. AİHM, 31. madde ile atıfta bulunulan 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun konu ile ilgili hükümlerinde yer verilmiş olan çok açık ifadelere rağmen, başvuranın ulusal mahkemeler tarafından söz konusu dava hakkında bilgilendirilmediği görüşüne varmıştır. Nitekim uyuşmazlıkta, başvuran ilk yargılamanın ancak temyiz safhasında davaya müdahil olabilmiş, bu durumda esas hakimin önünde kendisini savunmasına imkan tanınmadığı sonucuna varmış ve bunun AİHS'nin 6. maddesinin 1. fıkrasının ihlali olarak değerlendirilmiştir.

4. Yargılama Ayrıntıları

Doğrudan başvurayı ilgilendiren bir davanın, ilk derece yargılaması (İdare Mahkemesi) aşamasında bilgisi olmadan yargılama yapılmış ve aleyhine sonuç doğuran karar verilmiştir. Başvuran aleyhine verilen karardan haberdar olunca, temyiz aşamasında davaya ancak müdahil olabilmiştir. Danıştay, temyiz incelemesinde bu durumu bozma sebebi sayıp başvuranın da davaya katılımı ile birlikte yeniden ilk derece mahkemesi yargılaması yapılması yoluna gidilebilecekken, sınırlı bir temyiz incelemesi gerçekleştirilmiştir.

Prof. Dr. Selami DEMİRKOL
Büşra AVCI

AİHM bunu önemsemiş ve başvuranın ilk derece mahkemesi önünde kendini savunamadığına dikkat çekmiştir. Gerekçe olarak da “Danıştay önünde bir temyiz talebinin kabul edilebilirlik şartlarının kurallara bağlı ve sınırlı sayıda olması nedeniyle başvuran, Danıştay önünde de esasa ilişkin görüşlerini dile getiremediğini” belirtmiştir. Başvuran aleyhine sonuç doğuran ikinci dava ile ilgili olarak da AİHM, İdari Yargılama Usulü Kanunu’nun 31. maddesinin gereğinin yerine getirilmemesi nedeniyle başvuranın tamamen davanın dışında kaldığına dikkat çekmiştir. **Nitekim İzmir Valiliği’nin esas taraf olarak temyize gitmediği için başvuranın Danıştay önünde kendisini sınırlı bir şekilde savunma imkânı bile bulamadığı ayrıntısına vurgu yapmıştır.** AİHM, bu gerekçelerle ulusal mahkemelerin İdari Yargılama Usulü Kanunu’nun 31. maddesindeki usul hükümlerini yerine getirmediğinden, başvuranın hak ve yükümlülüklerini doğrudan etkileyen bir ihtilaf konusunda kendisini savunamadığı sonucuna vararak, bu durumu ihlal sebebi saymıştır.

Kararda öne çıkan bu ayrıntılarla birlikte vurgulamak gerekir ise; Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Menemen Minibüsçüler Odası/ Türkiye kararında, yargıya erişim hakkı veya diğer bir deyimle dava açma hakkının, AİHS’nin 6. maddesinin "yargılanma hakkı" ile ilgili birinci fıkrasının yalnızca bir yönünü oluşturduğu, erişim hakkının etkin olabilmesi için, haklarına müdahale edilen bir kimsenin açık ve kesin bir şekilde bu işleme itiraz edebilmesi ve bu durumun mahkemece tartışılabilmesi ve incelenebilmesi gerektiği belirtilerek, aksi durumun 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu’nun 31. maddesinde düzenlenen mahkemeye erişim hakkını doğrudan etkilediğine işaret edilmiştir.

AİHM, 2577 sayılı Kanun’un davanın ihbarı usulüyle ilgili olarak Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu’na atıfta bulunan 31. maddesinin özellikle davanın, dava konusu uyuşmazlık nedeniyle menfaati etkilenen üçüncü kişilere bildirilmesinin mahkeme tarafından "resen" yapılmasını öngördüğüne işaret etmiştir.

Bu çerçevede başvuruyu değerlendiren AİHM, ulusal mahkemele-
rin 2577 sayılı Kanun'un 31. maddesindeki gereklilikleri yerine getir-
mede başarı sağlayamamalarının başvurucuyu hak ve yükümlülükle-
rini doğrudan etkileyen uyuşmazlıkla ilgili olarak dinlenilmekten alı-
koyduğu ve başvurucunun mahkemeye erişim hakkının ihlal edildiği
sonucuna ulaşmıştır.

Denilebilir ki; davanın ihbarı müessesesinin yalnızca usuli bir for-
malite olmadığı; doğrudan mahkemeye erişim hakkının, dolayısıyla
adil yargılanma hakkının özünü etkileyen bir güvence niteliği taşıdığı
açıktır.

Tüm bu değerlendirmeler ışığında; 2577 sayılı İdari Yargılama
Usulü Kanunu'nun 31. maddesi kapsamındaki mahkemenin re'sen ih-
bar yükümlülüğünün, uygulamada göz ardı edildiği görüldüğünden ar-
tık ilk inceleme konuları arasında zorunlu olarak aranması gereken,
adil yargılanmanın tamamlayıcı bir unsuru olduğunu açıkça göster-
mektedir ve biz de bu tespitimizi ifade etmek isteriz. Nitekim bu yak-
laşımın benimsenmesi hem AİHS yükümlülüklerinin yerine getirilmesi
hem de idari yargılama sürecinin hukuk devleti ve adil yargılanma ge-
reklerine uygun şekilde yürütülmesi bakımından faydalı olacağı kana-
atindeyiz.

SONUÇ

İdari yargılama usulünde ilk inceleme aşamasında görülecek/gö-
zetilecek konular, 2577 sayılı Kanun'un 14. maddesinin 6. fıkrası uya-
rınca, yalnız davanın başında değil yargılamanın her aşamasında
"re'sen" aranılacak dava şartlarındandır.

Esasında ilk inceleme müessesesinde amaç, yargılamada esasa
geçmeden önce davanın görülmesine engel olabilecek usulü noksan-
lıkların en başta saptanarak, *hak arama sürecini kısaltıp* bu suretle *hak*
arayanların çıkarlarını korumak ve mahkeme esasına kayden açılan

Prof. Dr. Selami DEMİRKOL
Büşra AVCI

davadan menfaati doğrudan ihlal edilebilecek veya hakkı kayba uğrayacak olanların *bu davanın varlığından bir an evvel haberdar olmalarını* sağlamaktır.

İdari yargılama hukukunda kanun yollarının mevcudiyeti nedeniyle basamaklı (dereceli) bir yargılama sisteminin mevcut olması, ilk inceleme aşamasında tespiti istenilen bu nitelikteki ilk inceleme hususlarının, yargılamanın sonraki aşamalarına bırakılmadan başlangıçta ihbar müessesesi ile davaya katılımlarının temin edilmesi olmasıdır.

Esas olan, Anayasa 141. madde kuralı uyarınca davaların, en az masrafla ve mümkün olan süratle çözümlenmesi hedeflenmektedir.

İlk incelemede sorun görülmemesi üzerine tebligat işlemleri yapıp tekemmül ettirilen bir dosyada, **esastan karar verilmesi beklenirken**, bu aşamada -örneğin davanın ihbarının gerektiğinin anlaşılması gibi- bir ilk inceleme sorunu nedeniyle davanın usulden bozma nedeni sayılması durumu, davacıların ve davalıların **yargı mercilerine duydukları güvenin de sarsılması sonucunu** doğurabilecektir.

Yargılama usulü kuralları “**kamu düzeni**” ile ilgilidir. İlk inceleme nin de bu niteliğinden ötürü yargılamanın her safhasında dikkate alınması ve re’sen icra edilmesi yasa gereğidir.

Bizim önerimiz, davanın ihbarının gerektiği bir yargılamada, ihbar ve ardından gerekli hukuki koşullar bulunmakta ise davaya üçüncü kişilerin katılmalarını/müdahale etmelerini, davanın esas, istinaf veya temyiz aşamasında değil, davanın başlangıcında henüz daha ilk inceleme safhasında sağlanmasıdır.

Davanın ihbarı ilk inceleme aşamasında gündeme alınıp, davaya, var ise üçüncü kişilerin katılımının sağlanması, özellikle katılanlar bakımından ve davacı-davalı taraflar açısından mahkemeye erişim hakkı uygulamada gerçekleştirilmiş olacaktır.

Bütün bunların sonucu olarak diyebiliriz ki, re'sen ihbar yükümlülüğü sıklıkla göz ardı edilmekte ve idari yargı pratiğinde sistematik bir sorun olarak belirginleşmektedir ve bu sorun hak ihlallerine yol açmakta ve çözüm üretilmesi yoluna girilmesi gerekmektedir. Makalemizde belirtmiş olduğumuz üzere; 2577 sayılı Yasa'nın 14. maddesine (g) fıkrasından sonra gelmek üzere (h) fıkrası eklenerek davanın ihbarının gerekip gerekmediği ilk inceleme konuları arasında sayılmalıdır. İdari yargıç da davanın ilk inceleme aşamasında bunu göz önünde bulundurmalıdır.

KAYNAKÇA

- Akyıldız, Ali (2023). Hukuk Muhakemeleri Kanunu Hükümlerinin İdari Yargılama Hukukunda Uygulanması Bağlamında Ehliyet (Objektif Ehliyet), Davaya Katılma (Asli ve Fer'i Müdahale) ve Davanın İhbarı Müessesesi. *155. Yıl Danıştay ve İdari Yargı Günü Sempozyumu* (275-350). Ankara: Danıştay Başkanlığı.
- Alston, Philip; Bustelo, Maro and Heenan, James (1999). *The Eu And Human Rights*. New York: Oxford University Press.
- Candan, Turgut (2005). Açıklamalı İdari Yargılama Usulü Kanunu. Ankara: Maliye ve Hukuk Yayınları.
- Dinç, M. İlhan ve Candan, Turgut (1992). İdari Yargılama Usulünde Davanın İhbarı (Duyurulması). *Danıştay Dergisi*. Sayı:84-85, s.4.
- Gözübüyük, A. Şeref ve Dinçer, Güven (2001). İdari Yargılama Usulü. (2. Baskı). Ankara: Turhan Kitabevi.
- Gözübüyük, A. Şeref ve Tan, Turgut (2006). *İdare Hukuku*. (2. Cilt). Ankara: Turhan Kitabevi.
- Jones, Christiana (2014). *The Right to a Fair Trial Under the Convention*. New York: Kluwer Law Publishing.

Prof. Dr. Selami DEMİRKOL
Büşra AVCİ

Kalabalık, Halil (2009). İdari Yargılama Usulü Hukuku. Konya: Sayram Yayınları.

Kalafat, Ahmet (Güz 2008). İdari Yargılama Usulü Kanunu'na Göre Davanın İhbarı. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. Yıl: 7, Sayı 14.

Kloth, Matthias (2010). Immunities and the Right of Access to Court Under Article of the European Convention on Human Rights. Boston: Martinus Nijhoff Publishers.

Kuru, Baki (2001). Hukuk Muhakemeleri Usulü. (4. Cilt). (6. Baskı). Ankara: Demir Yayınları.

Kuru, Baki; Arslan, Ramazan ve Yılmaz, Ejder (2014). Medeni Usul Hukuku. Ankara: Yetkin Yayınevi.

Laubenbach, Geronne (2013). The Concept of The Rule of Human Rights. Oxford: Oxford University Press.

Osce, Diegest (2012). Legal Digest Of International Fair Trial Rights. Varşova: Ohdır Yayınları.

Şimşek, Tacettin (2018). İdari Yargılama Hukukunda Davalı Yanında Müdahilin Tek Başına Kanun Yollarına Başvuruda Bulunma Hakkı. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*. 134.

YARGI KARARLARI

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 21.02.1975 Tarih ve B.No.4451/70 Sayılı Golder/The United Kingdom Kararı.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 04.12.1995 Tarih ve B.No.23805/94 Sayılı Bellet/France Kararı.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 4.11.1995 Tarih ve A no 333-B numaralı Bellet V. France Kararı, § 36.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 19.02.1998 Tarih ve B.No.28028/95
Sayılı Edificationes March Gallego S.A./İspanya Kararı.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 09.12.2008 Tarih ve B.No.44088/04
Sayılı Menemen Minibüsçüler Odası/Türkiye Kararı.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 17.09.2013 Tarih ve B.No.59601/09
Sayılı Eşim/Türkiye Kararı.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 17.11.2015 Tarih ve B.No.611/12
Sayılı Sefer Yılmaz ve Meryem Yılmaz/Türkiye Kararı.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 01.03.2022 Tarih ve B.No.48778/99
Sayılı Kutic V. Hırvatistan Kararı.

Anayasa Mahkemesi Kararları

Anayasa Mahkemesi, 07.11.2013 Tarih ve B.No.2012/791 Sayılı Özkan
Şen Kararı.

Anayasa Mahkemesi, 23.02.2016 Tarih ve B.No.2013/8896 Sayılı
Mohammed Aynosah Kararı.

Anayasa Mahkemesi, 19.04.2017 Tarih ve B.No.2014/8868 Sayılı
Abdullah Topçu Kararı.

Anayasa Mahkemesi, 20.09.2017 Tarih ve B.No.2014/14673 Sayılı
Mehmet Fidan Kararı.

Anayasa Mahkemesi, 24.05.2018 Tarih ve B.No.2015/13950 Sayılı
Sema Calgav ve Oya Yamak Kararı.

Anayasa Mahkemesi, 22.07.2020 Tarih ve B.No.2017/36838 Sayılı
Ziya Organik Tarım İşletmeleri A.Ş. Kararı.

Anayasa Mahkemesi, 16.12.2020 Tarih ve B.No.2017/26740 Sayılı
Abdullah Kaya ve diğerleri Kararı.

Anayasa Mahkemesi, 08.01.2021 Tarih ve B.No.2018/12600 Sayılı
Salih Savran Kararı.

Prof. Dr. Selami DEMİRKOL
Büşra AVCI

Anayasa Mahkemesi, 24.02.2021 Tarih ve B.No.2018/26844 Sayılı
NKT Teknoloji Dağıtım Ticaret Ltd. Şti. Kararı.

Anayasa Mahkemesi, 20.05.2021 Tarih ve B.No.2018/21949 Sayılı
İdris Ertaş Kararı.

Anayasa Mahkemesi, 07.03.2024 Tarih ve B.No.2021/16758 Sayılı
Saffet Öksüz Kararı.

Danıştay Kararları

Danıştay 2. Dairesi, 07.03.2014 Tarih ve E.2010/4405, K.2014/1837
Sayılı Karar.

Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu, 12.02.2020 Tarih ve
E.2018/1928, K.2020/326 Sayılı Karar.

Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu, 08.11.2021 Tarih ve
E.2021/1015, K.2021/2270 Sayılı Karar.

Danıştay 10. Dairesi, 05.03.2024 Tarih ve E. 2024/213, K. 2024/494
Sayılı Karar.

Danıştay 6. Dairesi, 06.03.2024 Tarih ve E.2020/4137, K.2024/1553
Sayılı Karar.

Danıştay 4. Dairesi, 06.06.2024 Tarih ve E.2024/314, K.2024/3809
Sayılı Karar.